

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

**Legitimita dánských referend
o Smlouvě o Evropské unii**

Adéla Flejšarová

Bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: **Adéla Flejšarová**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Běla Plechanovová, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

Flejšarová, Adéla. Legitimita dánských referend o smlouvě o Evropské unii. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2009. 57 s. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Běla Plechanovová, CSc.

Anotace

Bakalářská práce „Legitimita dánských referend o Smlouvě o Evropské unii“ zpracovává téma legitimacy evropských institucí a ptá se, nakolik byl způsob přijímání Smlouvy o Evropské unii legitimní a potažmo nakolik jsou legitimní instituce touto smlouvou ustavené. Dánská referenda o smlouvě byla vybrána proto, že zde bylo schvalování smlouvy nejkomplicovanější a dokonce se tu konala na toto téma referenda dvě. Základní otázkou práce je to, zda bylo legitimní, že se vzhledem k odmítnutí smlouvy v prvním referendu, konalo druhé a pokládalo tutéž otázku v odstupu pouhých několika měsíců. Od toho se odvíjí širší otázka legitimacy ustavování evropských institucí obecně. Cílem práce je díky analýze dánských referend, dánské ústavy a Edinburského kompromisu, ve kterém si Dánsko vyjednalo speciální výjimky ze smlouvy, odpovědět, co legitimizovalo přijetí Smlouvy o EU a zda byl proces a potažmo jeho výsledek legitimní.

Abstract

My bachelor thesis “Legitimacy of the Danish referendums on the Treaty on European Union” deals with the theme of the legitimacy of the European institutions and asks to what extent the method chosen for ratification of the Treaty on European Union, not to say the institutions established by this treaty, is legitimate. The Danish referendums on the treaty were chosen because Denmark underwent the most complicated ratification process and two referendums were held on this question. The basal question of the thesis is, to what extent it was legitimate to hold the second referendum on the same question, because of the rejection of the treaty in the first referendum only a few months

earlier. That relates to the wider theme of the legitimacy of establishing European institutions in general. The goal of the thesis is to answer what legitimated the ratification of the treaty and whether the process of ratification and, not to say the results, were legitimate. The analysis of both Danish referendums, the Danish constitution and the Edinburgh compromise, where Denmark negotiated special opt-outs, are going to serve the goal.

Klíčová slova

referendum, legitimita, Evropská unie, Smlouva o Evropské unii, legitimita na vstupech, legitimita na výstupech, Dánsko, ratifikační proces

Keywords

referendum, legitimacy, European Union, Treaty on European Union, input legitimacy, output legitimacy, Denmark, ratification process

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 18. května 2009

Adéla Flejšarová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Docentce Běle Plechanové za trpělivou pomoc a konzultace při psaní této práce.

Obsah

OBSAH	7
ÚVOD	8
1. LEGITIMITA	11
2. DÁNSKÁ REFERENDA	18
2.1. DÁNSKÝ ÚSTAVNÍ SYSTÉM	18
2.2. SMLOUVA O EU – PŮVODNÍ ZNĚNÍ.....	19
2.2.1. <i>Hospodářská a měnová unie</i>	20
2.2.2. <i>Společná zahraniční a bezpečnostní politika</i>	21
2.2.3. <i>Spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí</i>	22
2.2.4. <i>Občanství Unie</i>	22
2.3. PRVNÍ REFERENDUM	23
2.3.1. <i>Postoje a názory veřejnosti před referendem</i>	24
2.3.2. <i>Postoje jednotlivých parlamentních stran</i>	25
2.3.3. <i>Způsob vedení mediální kampaně</i>	27
2.3.4. <i>Analýza výsledků prvního referenda</i>	29
2.4. OPT-OUTS	31
2.4.1. <i>Hospodářská a měnová unie – jednotná měna</i>	32
2.4.2. <i>Společná zahraniční a bezpečnostní politika</i>	33
2.4.3. <i>Spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí</i>	34
2.4.4. <i>Občanství Unie</i>	36
2.5. DRUHÉ REFERENDUM	36
2.5.1. <i>Způsob vedení mediální kampaně</i>	38
2.5.2. <i>Postoje a názory veřejnosti před referendem</i>	39
2.5.3. <i>Postoje jednotlivých parlamentních stran</i>	40
2.5.4. <i>Analýza výsledků druhého referenda</i>	40
2.6. SROVNÁNÍ OBOU REFEREND ZE VŠECH TŘÍ VÝŠE UVEDENÝCH HLEDISEK.....	42
2.6.1. <i>Změnilo se téma referenda?</i>	42
2.6.2. <i>Změnila se situace v zemi mezi referendy?</i>	45
2.7. LEGITIMITA SMLUV VZHEDEM K OSTATNÍM SIGNATÁŘSKÝM ZEMÍM	46
2.8. CO LEGITIMIZUJE PROCES RATIFIKACE SMLOUVY O EU V DÁNSKU.....	47
ZÁVĚR	52
POUŽITÁ LITERATURA	53
SUMMARY	57

Úvod

Ve své práci jsem se rozhodla zpracovat téma legitimacy dánských referend o Smlouvě o EU. Jakkoliv by se toto téma mohlo zdát neaktuální, tak je třeba ho chápat v širším kontextu legitimacy EU. Ta je už od Smlouvy o EU velmi diskutovaným tématem na evropské scéně a odmítnutí Ústavní smlouvy, způsob vyjednávání a ratifikace Lisabonské smlouvy diskuze jediné podpořilo. Chtěla bych proto najít počátky diskuze o legitimitě a analyzovat Smlouvu o EU (Maastrichtskou smlouvu, dále i jen „smlouvu“) ve světle teorie evropské legitimacy. Ta byla formulovaná převážně až v průběhu devadesátých let a dodnes se o ní vedou spory, a proto se analýze legitimacy specifických dánských referend autoři nevěnovali. Existují teoretické práce věnující se legitimitě EU z mnoha různých hledisek a existují práce věnující se dánské ratifikaci Smlouvy o EU, avšak práce analyzující legitimitu dánského procesu chybí. Proto jsem se rozhodla podívat na Smlouvu, která tuto diskuzi de facto spustila, a analyzovat způsob jejího přijímání v Dánsku, v zemi, která tuto smlouvu napoprvé odmítla.

Je zde totiž minimálně sporný způsob jejího přijímání. V prvním referendu se Dánové těsnou většinou vyslovili proti přijetí smlouvy, ale již několik měsíců po prvním „ne“ se konalo další referendum, které občanům pokládalo tutéž otázku, a jeho výsledek byl tentokrát opačný – Dánové se vyslovili pro ratifikaci smlouvy, která byla ale pozměněna. V době mezi referendy si Dánsko totiž vyjednalo zvláštní výjimky – opt-outs. Přitom je minimálně sporné, nakolik je legitimní nejen samotné opakované referendum ale i instituce, které z tohoto referenda vzešly. Základní otázkou, kterou bych si chtěla položit, je, zda byl způsob ratifikace Smlouvy o EU v Dánsku legitimní a potažmo zda je legitimní sama smlouva o EU vzhledem k tomu, jakým způsobem byla v Dánsku přijímána.

Stanovila jsem si premisu, zda je možné vyhlásit druhé referendum o téže otázce, pokud se změnil výraznějším způsobem obsah referenda nebo situace, za které se druhé referendum koná. Po analyzování průběhu a okolností obou referend bych chtěla ukázat, že i smlouva zakládající EU, která je brána za všeobecně platnou a bezproblémovou, obsahuje jak obsahem, tak způsobem přijímání problematické aspekty, o kterých se možná příliš neví, ale které narušují křehkou legitimitu EU. Také se pokusím najít faktory, které naopak k legitimizaci smlouvy přispěly, a tím přispěly i

k legitimizaci celé EU. Závěrem se pokusím odpovědět na základní otázku, zda je smlouva o EU legitimní.

Vzhledem k tomu, jak je otázka položená, je jasné, jaké bude analyzované období – od února 1992, kdy byla smlouva schválena podpisy hlav všech členských států a byla zahájena kampaň pro její ratifikaci, až do května 1993, kdy se konalo druhé dánské referendum.

Jediný pojem, který v práci často používám a který by se mohl zdát nejasný nebo vícevýznamový je pojem legitimacy. Vzhledem k tomu, že je legitimita ústředním tématem práce, pak považuji za nadbytečné definovat jej zde, ale budu mu věnovat celou první kapitolu práce, v níž kromě samotného definování pojmu nastíním základní přístupy k pojmu, zdroje evropské legitimacy i počátky diskuze o tomto pojmu.

Hypotéza, kterou v práci budu ověřovat je, zda legitimita na vstupech byla zanedbána vzhledem k tomu, že smlouva měla silnou podporu na výstupech. Pojmy legitimizace na vstupech a na výstupech budou definovány v první kapitole. Způsob ratifikace v Dánsku byl z hlediska legitimacy procesu špatný a je třeba hledat faktory, které přispěly k legitimizaci učiněných kroků, a to je mým dalším úkolem.

Každá z kapitol práce má vliv na posuzování legitimacy či nelegitimity postupu schvalování smlouvy, každá se do tohoto hodnocení promítá. Struktura Po definování základního pojmu, relevantních přístupů a vztahu pojmu k tématu následuje krátká kapitola analyzující dánský ústavní systém. Ta vysvětluje nejen ústavní rámec referend ale implicitně i vztah Dánů k institutu referenda jako takovému. Poté je nutné rozebrat původní znění Smlouvy o EU, a to především těch částí, které se později staly předmětem dánských výjimek. V porovnání s opt-outs bude totiž jasnější, zda se změnil výrazně obsah smlouvy. Poté už následuje analýza prvního i druhého referenda z hlediska postojů veřejnosti i politických stran, způsob vedení kampaní a analýza jednotlivých referend ze všech hledisek. Na závěr části o referendech obě srovnám, což mi dá podklady k hodnocení toho, zda byla nebo nebyla legitimní. Každá z kapitol analýzy referend mi pomůže k jejich srovnání, které mi dá důležité odpovědi na to, která část ratifikačního procesu byla legitimní, z jakého pohledu a proč. Před závěrečnou kapitolou shrnující výsledky mé analýzy je ale nutné zmínit i vztah ostatních zemí k ratifikačnímu procesu v Dánsku.

Od původního projektu práce jsem se práce příliš neodchýlila, pouze závěrečné kapitoly jsem vzhledem k jejich důležitosti a obsažnosti rozšířila a rozdělila. Ukázalo se totiž pro kontext smlouvy podstatné oddělit vnímání a legitimitu smlouvy v Dánsku a to, jak situaci vnímaly členské země. V projektu bylo zmíněno, že je třeba analyzovat platnost smlouvy vzhledem k ostatním členským zemím, proto jsem tématu vyčlenila speciální kapitolu. Z práce jsem musela vypustit hlubší demografickou analýzu voličů, protože jsem nezískala potřebné podkladové materiály. Všechny veřejně dostupné analýzy mi bohužel byly zaslány pouze v dánštině a vzhledem k tomu, že se jednalo o datové soubory, nebyla jsem schopna je kvůli neznalosti jazyka zpracovat. Demografická analýza je proto v práci zmíněna spíše okrajově jako součást kapitoly o postojích a názorech veřejnosti a poté v analýze výsledků referend. Nicméně tato data byla převzata z odborných textů věnujících se problematice Maastrichtské smlouvy.

1. Legitimita

Evropská unie je často v diskusích napadána za nedostatek demokratických mechanismů, které by legitimizovaly její činy, a rozhodnutí. Autoři často pojem legitimacy zjednodušují na pouhý způsob ustavování institucí, čímž ho zužují a výrazně zkreslují. Proto je nutné podívat se na legitimitu jako celek a až poté analyzovat její část, a tou bude právě způsob rozhodování a způsob vytváření institucí. To jsou totiž prvky legitimacy, které se zdají problematické ve vztahu k dánským referendům, kterými se tato práce zabývá.

Nejdříve je tedy nutné definovat pojem legitimacy, a to jak je vnímán. Poté se budu zabývat tím, proč tato otázka vyvstává právě v souvislosti se Smlouvou o EU a proč jsou tedy analyzována právě dánská referenda. Následovat bude obsah evropské politické legitimacy, z čeho je nebo má být odvozována a odlišné přístupy k jejím. Po nastínění zdrojů legitimacy v EU je na místě zhodnotit její nedostatky, což je důležité pro pochopení významu dánských referend a jejich dopad na formování evropské legitimacy.

Způsob, jakým byla ustavena EU, způsob přijetí Smlouvy o EU je problematický nikoliv vzhledem k efektům smlouvy, k jejímu fungování a výsledkům, ale pro způsob jejího přijímání. Je tedy problematická legitimita na vstupech (pojem bude v textu blíže definován), a proto se v závěru kapitoly zaměřím právě na problematiku legitimacy na vstupech a na její význam vzhledem ke zvolenému tématu.

Jak už bylo řečeno výše, pojem legitimacy je sice skloňovaný velmi často, ale mnohdy se ukazuje, jak různí lidé tento pojem chápou odlišně i přesto, že se jeho lingvistický význam zdá být jasný. Legitimní je to, co je oprávněné, to co je dovolené a náležité. Toto jednoduché vysvětlení ale pojem příliš neosvětluje, spíše vzbuzuje další otázky. Legitimní je to, co je oprávněné. Ale co je oprávněné?

Z právního hlediska je legitimita obecným uznáním práva na výkon moci, tedy je blízko pojmu legalita. Není ale možné pojem legitimacy zužovat pouze na právní výklad, určitě je pojem jinak chápán v právním myšlení a jinak v politickém nebo dokonce v sociologickém. Přitom je to ale pořád jedno a totéž slovo, jeho mnohovrstevnost však

vytváří problém při jeho pochopení a uchopení. Navíc zkoumat problematiku z právního hlediska není předmětem této práce.

Právní obsah pojmu je spíše formální a je velmi blízko pojmu legalita. Legitimní z právního hlediska je takový akt, u kterého byly splněny všechny formální náležitosti stanovené zákonem¹. Legalita ale dbá na formální splnění požadavků více, než na smysl nebo obsah aktu. Tedy legitimní podle práva je sice legální, nijak to ale neimplikuje oprávněnost a spravedlivost aktu. Legální a legitimní jsou synonyma pouze v ideálním případě, kdy se zákony a realita doplňují a kdy zákony pracují s realitou v konkrétním čase a místě, a tedy nemají obecnou platnost, což vylučuje jejich efektivitu.

Odpověď na to, jaký je tedy obecný, praktický význam slova legitimita, dokáže najít spíše politolog a sociolog nežli právník. Legitimita totiž úzce souvisí s politickým uspořádáním a společností v ní. Zde se nabízí definice, že legitimita státní moci je v podstatě její oprávněnost a je výrazem přesvědčení či skutečnosti, že ten, kdo vládne, vládne „po právu“.² Klíčové je to, že lidé souhlasí s daným uspořádáním, berou ho za své, ztotožňují se s ním. Jak bude poukázáno později v textu, to je jeden z hlavních problémů legitimacy EU.

Legitimní je tu totiž to, co je uznáno okolím, co je uznáno těmi, kteří jsou daným aktem ovládnuti. Legitimní je tedy to, co je uznáváno ovládanými, navíc se to ale děje podle všeobecně uznávaných a sdílených kritérií, všeobecně využívanými a uznávanými cestami³. A kritérii tu jsou nejen zákony, ale i obecné zákonitosti, morálka, sociální kontext. To je to, na co právní definice ohled nebere a co je klíčové pro mé uchopení pojmu legitimacy a jeho aplikace v praxi dánských referend.

Po definici klíčového pojmu je nutné podívat se na to, proč je pojem klíčový, co vedlo k sporům o legitimitě EU, a proč je tedy danou otázkou zapotřebí zkoumat. Není náhodou, že jsem se rozhodla otázkou legitimacy zkoumat právě ve spojitosti s přijímáním Smlouvy o EU. Do osmdesátých let se tato otázka v evropských debatách příliš neobjevovala. Považovalo se za automatické, že je odvozena od členských států. Členské státy také byly hlavním hnacím motorem evropských rozhodnutí, proto nebyly na Společenství kladeny v této oblasti takové nároky. Evropská legitimita byla vnímána jako odvozená od členských států a nejen vzhledem k absenci hlasování kvalifikovanou

---

¹ Kratochwil, Friedrich. On Legitimacy. *International Relations*. 2006, is. 20, s. 302-308, s. 303

² GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha : Victoria publishing, a.s., 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.

³ Kratochwil, 2006, s. 303.

většinou byly členské státy pány Společenství. Společenství bylo tělem, které je tvořené legitimními vládami a je tedy samo legitimní.⁴ Pokud bychom tu hledali přímou legitimitu, tak ta by mohla být spíše na výstupech, kdy bylo Evropské společenství legitimizováno především díky svým úspěchům v ekonomické oblasti a byla tedy spíše technického charakteru.

Od poloviny osmdesátých a na začátku devadesátých let ale nastal v této oblasti poměrně podstatný posun. Začal schválením Jednotného evropského aktu, který sice nerozšiřoval oblast evropských politik, ale zavedl několik oblastí, ve kterých poprvé ztratily členské státy možnost veta zavedením hlasování kvalifikovanou většinou. Hlavní zásah pak přišel se Smlouvou o EU, která citelně rozšířila oblasti, ve kterých se hlasuje kvalifikovanou většinou, a rozšířila i oblast politik, které byly nově přesunuty na evropskou úroveň. Smlouvy ukončovaly absolutní moc členských států a přesunuly četná rozhodnutí na evropskou úroveň, JEA tento směr naznačil a Maastrichtská smlouva pak učinila v plné síle. To způsobilo nejen, že členské státy pozbyly absolutní kontrolu nad rozhodnutími, která byla učiněna na evropské úrovni, ale právě i to, že mohla být rozhodnutí uskutečněna bez výhradního souhlasu státu. Takto byl odebraný vliv demokraticky zvoleným institucí, nebyl ale kompenzován na evropské úrovni.⁵ Tady je pravděpodobně počátek nedostatku evropské legitimacy i počátek jejího hledání. Způsob ratifikace samotné Maastrichtské smlouvy pak rozpoutal diskuze a spory o evropské legitimitě, které dosud neutichly, ale právě naopak s Ústavní i Lisabonskou smlouvou ještě zesílily.

K počátku „krize legitimacy“ ale přispěly i jiné faktory, než jen JEA a Maastrichtská smlouva. Maastrichtská smlouva zavedla mnohé institucionální změny, rozšířila působnost a pravomoci EU, a tím de facto otevřela diskuze o její legitimitě. Od počátku byly diskuze o její legitimitě vedeny dvěma směry, jednak se mluvilo o tom, nakolik jsou legitimní instituce EU a druhá jak je EU Evropany vnímána. Z institucionálního hlediska bylo nejčastěji debatovanou oblastí hlasování kvalifikovanou většinou. Výrazné ale byly i nedostatky v tom, jak je EU vnímána, co jsou podle Evropanů její úkoly, a jak je plní. Je třeba nezapomínat na to, že prohlubování integrace nebylo všemi vnímáno jako pozitivní a užitečné. Souvislost s oslabováním legitimacy tedy může mít i nespokojenost lidí s některými rozhodnutími na evropské úrovni. Navíc EU téměř

---

⁴ Lord, Christopher, Beetham, David. Legitimizing the EU: Is there a "Post-parliamentary Basis" for its Legitimation?. *Journal of Common Market Studies*. 2001, vol. 39, is. 2, s. 443-462. s. 444.

⁵ Horeth, Marcus. No way out for the beast? : The unsolved legitimacy problem of European governance. *Journal of European Public Policy*. 1999, vol. 6, no. 2, s. 249-268.s. 250.

postrádá identifikaci občanů se svými institucemi, což je jedna z klíčových složek pro její legitimizaci u občanů EU. Pokud tedy vůbec existují občané EU a ne jen občané jednotlivých členských států (o tom více v textu). Navíc po pádu železné opony ztratila Evropa tmel blízkého a nebezpečného nepřítel, a tudíž se začalo více spekulovat o nutnosti hlubší integrace, i když se zároveň připravovala Smlouva o EU, která integraci prohlubovala dosud nejrazantněji.

Evropská legitimita nemá jen jednu rovinu, je to systém, kde se různé zdroje vzájemně doplňují nebo si konkurují. Těmi zdroji jsou demokratické mechanismy (demokratické rozhodování), užitečnost (efektivita při řešení problémů a výzev) a legitimita EU pocházející z členských států.⁶ Neznamena ale, že nedostatek legitimacy v jednom směru, z jednoho zdroje, může být kompenzován zdrojem jiným. Je jisté, že EU potřebuje být legitimizována ve všech těchto oblastech, aby byla důvěryhodnou a efektivně fungující organizací.

EU je nejčastěji kritizována za to, že na evropské úrovni nejsou procesy dostatečně demokratické. To je ale jen jedna z cest, jak může posílit EU svou legitimitu. Pro moji práci je přesto právě analýza procesů klíčová. V následujících odstavcích se proto pokusím představit zdroje legitimacy a poté vysvětlit, proč jsou právě demokratické mechanismy pro úvahu o legitimitě dánských referend klíčové.

Legitimita EU se dá chápat ze dvou stran – legitimita na výstupech (output legitimacy) a na vstupech (input legitimacy). Legitimita na výstupech je legitimita z hlediska výsledků. Klíčové je to, co politický systém produkuje, jaké jsou výstupy (výsledky) celého systému bez ohledu na to, jak se k nim dochází. Legitimita na výstupech se neptá na postupy, ale hodnotí pouze konečné výsledky. Zajímá ji efektivita a schopnost potýkat se s výzvami, které lépe zpracuje spolek států než jednotlivé země. Legitimní je pak to, co je v souladu s preferencemi lidí. Je to vláda pro lidi, a pokud jsou oni spokojeni s výsledky, které jim členství přináší, pak je Unie legitimní. Spolupráce a společenství jsou dobré, pokud jsou užitečné. Proto je tu legitimita značně nestabilní – přestane-li totiž veřejnost schvalovat výsledky jejího působení, pak o svou legitimitu rychle přijde i bez toho, aby jakkoliv své počínání změnila, stačí například menší ekonomická krize. Může o ni přijít i tím, že instituce nebudou naplňovat funkce, pro

---

⁶ Horeth, 1999, s.249.

kteřé byly vytvořeny. Nejen legitimita na výstupech je nestabilní, legitimita na vstupech je také něco, co se musí budovat a udržovat, o ní ale více v dalších částech kapitoly. Legitimita na výstupech je přitom zcela klíčová pro otázky legitimizování prohlubování evropské integrace. Procesy vedoucí k prohloubení spolupráce, zapojení více oblastí do integračního procesu jsou totiž legitimizování smyslem, efektem, který může přinést. Prohlubování má být hodnoceno z hlediska přínosů a překážek, z hlediska toho, zda se vyplatí. Proto je legitimita na výstupech zcela kruciólním prvem při úvahách o vývoji integrace, a tedy i významu smluv integraci prohlubujících.

EU je jednoznačně úspěšná v naplňování ekonomických zájmů svých obyvatel, a tedy by spokojenost jejích občanů měla vyústit v to, že jsou spokojeni s členstvím v EU a tím ji legitimizovat. EU je užitečná a výkonná při plnění úkolů, které jí byly při jejím založení uloženy a proto je tento zdroj legitimacy asi bezproblémový.

Dalším zdrojem je legitimita odvozená od legitimacy členských států. Omezením vlivu členských států na evropském rozhodování se tento zdroj legitimacy značně oslabil, ale přesto zůstal. Je to zásadní faktor, který má vliv na legitimizaci procesu institucionálních změn obecně. To, jak členské státy nakládají s nástroji, které mají k dispozici, dává jasný signál o tom, jakou roli hrají v integračním procesu a jaký na něj mají vliv. To, jak využívají své pravomoci k institucionálním změnám, nakolik si vytyčují hranice samy a nakolik je akceptují, co jsou ochotní akceptovat, a jak blokují rozhodnutí, to všechno jsou podstatné prvky, které napoví mnoho o legitimitě jakékoliv evropské institucionální změny. Tady se ukáže, co dělá společenství a co jeho členové.

Dalším prvem ovlivňující procesy uvnitř EU, který blízko souvisí s procesy legitimizace, jsou národní zájmy. Národní zájmy chtě nechtě zůstávají důležitou součástí evropského rozhodování, ve vnímání neexistují Evropané ale jen národnosti. V debatách se ptáme na názor Polska, Dánska spíše než na názor parlamentních frakcí. Tento zdroj je klíčový především pro zastánce mezivládní formy EU, kde mají členové absolutní moc nad rozhodováním. Vyjednávání o evropských otázkách je často spíše smlouváním, než racionální, argumenty naplněnou diskuzí. Zástupci členských států se snaží „dovést domů“ prospěch pro vlastní stát, který ale vykupují ústupky v jiné oblasti, často bez ohledu na přesvědčení o jejich vhodnosti či užitečnosti. Formálně, podle práva, má EU legitimitu, kterou jí svěřily členské státy, zde byly naplněny všechny požadavky práva (schválení demokraticky zvolenými parlamenty), a tedy jsou všechna rozhodnutí na evropské úrovni legitimní. Jsou zprostředkovaně učiněny legitimní

cestou, legitimně vybranými zástupci. Přesto ale EU trpí demokratickým deficitem a z něj pramenící nelegitimitou.

Pro úvahu o legitimitě dánských referend je ale klíčový poslední zdroj – demokratické mechanismy uvnitř EU – legitimita na vstupech (input legitimacy). Vychází prakticky z principů zastupitelské demokracie, kde jsou držitelé moci odpovědní ovládaným, protože oni je do funkce dosadili a mohou je odvolat. Jejím zdrojem jsou především volby. Ty dávají z nich vzešlým institucím a orgánům legitimitu, tak je jasné, komu jsou volené orgány odpovědné a kým jsou kontrolovány.

S tím souvisí i percepce evropských mechanismů rozhodování. EU je pro běžné občany nepřehledná, nevědí, kdo je za co odpovědný, kam se mohou obrátit, a to vše vede k rozptýlení odpovědnosti a svalování národních chyb na evropské instituce. Tím klesá kredibilita a legitimita EU jako celku v očích jejích občanů. Neznamená to sice automaticky, že EU není legitimní, když ji tak vidí její občané, ale rozhodně to k její legitimizaci nijak nepřispívá. Všechny oblasti legitimizace jsou totiž velmi úzce propojené. Je sice rozdíl, jak instituce funguje a jaké o ní mají smýšlení lidé a jak si lidé myslí, že funguje, přesto ale nelze tyto dva zdroje legitimacy od sebe oddělit.

Kde tedy obecně vzniká problém nedostatku legitimacy na vstupech? Z hlediska mé práce je klíčový způsob ustavování institucí, to jaký proces je k tomu volen, kdo jej volí, jaká a či respektuje pravidla.

Problémem je také, nakolik do procesu ustavování zasahují členské státy i přesto, že jde o proces uvnitř EU a měly by zde fungovat nástroje EU. Samotné konstruování institucí je často netransparentní, není jasně dán proces, podle kterého by mělo ustanovování běžet. Zasahování členských států do oblastí „evropských“ rozhodně legitimitě na vstupech také nepomáhá.

Dalším problematickým aspektem, který ubírá na legitimitě na vstupech, je podle mě nedostatečná možnost demokratické kontroly. Personální změny nejsou příliš časté, k občanům vedou poměrně spleť vazby a je komplikované docílit například personální změny, přestože podle práva taková možnost existuje stejně jako v jakémkoliv jiném demokratickém útvaru. Zároveň není přesně zřejmé, jaké rozhodnutí se má činit na jaké úrovni.

Posledním problémem, o kterém bych chtěla na tomto místě zmínit, je problém kvality procesu - to, jakým způsobem se jedná o změnách, jaký proces k nim vede. Tady nepomáhá legitimizaci především ono „smlouvání“ mezi státy, které vede k finální

podobě. Spíše než argumentace a jednání tu vítězí opět národní zájmy a vznikají tak často nutné kompromisy spíše než efektivní řešení.⁷

Dánská referenda jsou problematická právě z hlediska legitimacy na vstupech. Byl způsob rozhodnutí o přijetí smlouvy legitimní, nebo šlo pouze o vynucený souhlas, který Společenství potřebovalo, a nebraly se proto ohledy na mechanismus jeho získání? Hrály tu roli národní nebo evropské zájmy? Posílila nebo oslabilo dánská referenda legitimitu smlouvy a institucí z ní vzešlých?

Smlouva byla velice žádaná vzhledem ke své důležitosti, vzhledem k tomu, že výrazně prohlubovala evropskou integraci. Všechny členské státy byly proto ochotné tolerovat způsob jejího přijetí. To, že dali implicitně souhlas s procesem, který byl z hlediska legitimacy na vstupech velmi sporný, podle mě znamená, že smlouva vedla k něčemu, co všichni chtěli. Moje hypotéza je, že legitimita na vstupech byla zanedbána vzhledem proto, že smlouva měla silnou podporu na výstupech. Způsob ratifikace v Dánsku byl tedy z hlediska legitimacy procesu špatný a je třeba hledat faktory, které přispěly k legitimizaci učiněných kroků.

Na tyto otázky se pokusím odpovědět v následujícím textu. K tomu mi dopomůže analýza dánských referend z hlediska názorů politických stran, dánských občanů, ale i samotné výsledky referend a obsah Smlouvy o EU.

---

⁷ Risse, Thomas, Kleine, Mareike. Assessing the Legitimacy of the EU's Treaty Revision Methods. *Journal of Common Market Studies*. 2007, vol. 45, no. 1, s. 69-80, s.73.

2. Dánská referenda

2.1. *Dánský ústavní systém*

Článek 20 dánské ústavy mluví jasně o tom, za jakých okolností smí být předány pravomoci mezinárodní instituci. Smyslem a cílem smlouvy, která deleguje pravomoci na mezinárodní instituci, musí být podpora mezinárodních právních pravidel a spolupráce mezi státy. Zároveň musí jít o smlouvu mezi státy, není možné uzavírat smlouvu s mezinárodní organizací, ta nemá právní subjektivitu, nebo ji minimálně do vzniku EU neměla nikde na světě. Dnes ji EU stále nemá, mají ji pouze Evropská společenství.

Pro přijetí návrhu mezinárodní smlouvy, která deleguje pravomoci státu na mezinárodní organizaci, musí být pro více než pět šestin členů dánského parlamentu. Pokud návrh nezíská potřebnou pětišestinovou většinu a nezíská ani většinu nadpoloviční, pak je návrh smlouvy zamítnut. Pokud ale získá nadpoloviční většinu poslaneckých hlasů a vláda na ratifikaci smlouvy trvá, pak se k přijetí nebo nepřijetí mezinárodní smlouvy musí vyjádřit občané Dánského království v referendu.⁸

Referendum se podle článku 42 dánské ústavy koná, pokud více než jedna třetina poslanců požádá o konání referenda týkajícího se dané smlouvy. Pro odmítnutí smlouvy pak musí být nadpoloviční většina voličů a zároveň se musí referenda zúčastnit více než 30 % oprávněných voličů.⁹

Smlouva o Evropské unii byla bezpochyby smlouvou mezinárodní, která požadovala od signatářských zemí předání určitých pravomocí, do té doby náležících výhradně státu, do rukou společenství. Nebylo tedy pochyb, že ratifikace smlouvy spadala právě pod odstavec 20 dánské ústavy. Souhlas s mezinárodní smlouvou vyžaduje velmi vysokou míru konsensu napříč stranickým spektrem. Poslanců Folketingu (dánský parlament) je 179, to znamená, že pro nepřijetí mezinárodní smlouvy stačí ne od 29 poslanců, přičemž v době ratifikace smlouvy měly hned tři velké politické strany možnost samy smlouvu

---

⁸ The Constitutional act of Denmark [online], section 20. 1994. 1994. Dostupný z WWW: <<http://www.folketinget.dk/pdf/constitution.pdf>>.

⁹ The Constitutional act of Denmark, section 20, 1994.

zablokovat¹⁰ (Sociální demokraté, liberálové, konzervativci). Rolím politických stran se budu podrobněji věnovat v samostatných kapitolách).

Referendum musí navrhnout více než jedna třetina poslanců a může ho navrhnout nejen, když nezíská daná smlouva požadovanou pěti šestinovou podporu, ale i když ji získá. V Dánsku, kde je tradičně vysoká volební účast, je to silný faktor legitimizace dané smlouvy. To, že s ní souhlasí nejen politická reprezentace, ale právě veřejnost, dává smlouvě silnou legitimitu. Referenda, která jsou v Dánsku poměrně častá, jsou znakem dánské přímé demokracie, jsou pro politickou reprezentaci závazná, nikoliv pouze doporučující. Referendum také může parlamentem už přijatou smlouvu zrušit.¹¹

2.2. Smlouva o EU – původní znění

1. 11. 1993 vstoupila v platnost Smlouva o Evropské unii neboli Maastrichtská smlouva. Vedena snahou o prohloubení integrace a vytvořením společného trhu se z Evropského společenství stala Evropská unie. Vytvořilo se tak uskupení zastřešující všechna tři dosud vzniklá Společenství (ESUO, EHS, Euratom), k tomu připojila novou spolupráci v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí a společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Vytvořila takzvaný maastrichtský chrám. Dále zakotvovala sporné evropské občanství. Jedním z jejích cílů bylo vytvoření jednotné evropské měny, pozměnila pravomoci důležitých orgánů unie a mnoho dalšího. Smlouva o EU byla významným krokem směrem k hlubší integraci států společenství. Vzhledem k tématu práce je ale zbytečné popisovat jednotlivé body smlouvy, proto se budu zabývat především těmi, které byly pro Dánsko konfliktní a problematické.

Celkově smlouva vedla k posílení nadnárodního charakteru společenství a k podpoře většinového hlasování v oblasti prvního pilíře, což má za přirozený následek omezení suverenity jednotlivých členských zemí.

Smlouva byla podepsána 7. února 1992 na zasedání Evropské rady v Maastrichtu ministry zahraničí tehdy všech 12 členských zemí. 7. dubna 1992 ji podpořil i Evropský

---

¹⁰ Početní zastoupení jednotlivých pol. Stran v parlamentu převzato z Caramani, Daniele. Elections in Western Europe 1815-1996. 1st edition. Houndmills : Palgrave Macmillan , 2000. 1120 s. Societies of Europe. ISBN 9780333771112, s. 238- 249

¹¹ The Constitutional act of Denmark, section 20. 1994.

parlament. Smlouva ale vešla v platnost až 1. 11. 1993 po ratifikaci v jednotlivých členských zemích.

2.2.1. Hospodářská a měnová unie

Z preambule smlouvy vyplývá, že EU si klade za cíl zavedení hospodářské a měnové unie (HMU), která bude zahrnovat i jednotnou měnu.¹² Na rozdíl od společné zahraniční politiky je postup zavedení a fungování HMU ve smlouvě popsán velmi přesně. Článek 3a Hlavy II smlouvy stanovuje obecné nástroje, kterými se má HMU dosáhnout a jaké jsou podmínky k přijetí jednotné měny. (1. V harmonogramu stanoveném touto smlouvou zavedení hospodářské politiky, která je založena na úzké koordinaci hospodářských politik členských států na vnitřním trhu a na vymezení společných cílů a která je prováděna v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství s volnou soutěží. 2. Souběžně s tím zahrnují tyto činnosti za podmínek, v harmonogramu a v souladu s postupy stanovenými v této smlouvě neodvolatelné stanovení měnových kurzů vedoucí k zavedení jednotné měny ECU, jakož i vymezení a provádění jednotné měnové a devizové politiky, jejímž prvořadým cílem je udržet cenovou stabilitu, a aniž je dotčen tento cíl, podporovat obecnou hospodářskou politiku ve Společenství v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství s volnou soutěží.)¹³ V přechodných ustanoveních jsou pak uvedena přesná data přechodu do druhé a třetí etapy HMU a podmínky a kritéria, které musí splnit členské státy k jejímu přijetí - stabilní ceny, zdravé veřejné finance a měnové podmínky a trvale udržitelná platební bilance¹⁴. Zároveň jsou zde velmi přesně definována pravidla, která musí členské státy dodržovat při přechodu mezi etapami HMU a která musí implementovat během dané etapy. Třetí etapou HMU je pak přijetí jednotné evropské měny.

Smlouva obsahuje protokol, který explicitně říká, že „podpisem nových ustanovení Smlouvy o hospodářské a měnové unii se cesta Společenství ke třetí etapě hospodářské a měnové unie stává nezvratnou. Všechny členské státy proto nezávisle na tom, zda splňují či nesplňují podmínky nezbytné k přijetí jednotné měny, respektují vůli

---

¹² Smlouva o Evropské unii : původní znění., preambule. 1992. vyd. [s.l.] : [s.n.], 1992. 136 s. Dostupný z WWW: <<http://www.euroskop.cz/196/sekce/zakladni-smlouvy-spolecenstvi-a-jejich-novelizace/>>.

¹³ Smlouva o Evropské unii : původní znění, 1992, článek 3a, Hlava II.

¹⁴ Smlouva o Evropské unii : původní znění, 1992, článek 3a, Hlava II.

Společenství rychle vstoupit do třetí etapy, a proto žádný členský stát nebude tomuto postupu bránit.¹⁵

2.2.2. Společná zahraniční a bezpečnostní politika

Hlava V. Smlouvy o EU ustanovuje společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (SZBP) mnohem obecněji než tomu bylo u HMU. Cíle SZBP jsou ochrana a posilování bezpečnosti Unie a jejích zájmů, zachovávání míru, demokracie a upevňování mezinárodní spolupráce.¹⁶

Obsahem spolupráce Společenství byly do Maastrichtu především ekonomické politiky, jeho hnací silou byla prosperita členských zemí, proto byla SZBP „vybočením“ z ekonomického charakteru Společenství. Pro pochopení toho, proč byl tento bod smlouvy natolik neoblíbený, a to nejen z dánské strany, jsou podstatné nástroje, jakými mělo být cílů dosaženo. Obecně jsou to: zavádění systematické spolupráce mezi členskými státy podle článku J.2 při provádění jejich politik, postupné prováděním společných akcí podle článku J.3 v oblastech, ve kterých mají členské státy důležité společné zájmy.¹⁷ Při společných akcích pak může Rada rozhodovat kvalifikovanou většinou.

Smlouva také předpokládá vytvoření společné evropské obranné politiky, která by mohla v budoucnosti vést ke společné obraně (článek V.J.4.1.). Západoevropská unie by měla vypracovávat a provádět rozhodnutí Unie v obranné politice (článek V.J.4.2.). Důležitým prostředkem prosazování SZBP by tak měl být institut předsednictví. Žádný z článků ale nedefinuje konkrétně, jak by se měla SZBP vytvořit nebo implementovat. Všechna ustanovení jsou spíše obecného charakteru a jejich praktická realizace spočívá v rukou členských států a jejich schopnosti najít společná řešení a cesty.

---

¹⁵ Smlouva o Evropské unii : původní znění, 1992, PROTOKOL o přechodu do třetí etapy hospodářské a měnové unie.

¹⁶ Smlouva o Evropské unii : původní znění, 1992, článek J.1, Hlava V.

¹⁷ Smlouva o Evropské unii : původní znění, 1992, článek J.1, Hlava V.

2.2.3. Spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí

Hlava VI. Smlouvy o EU nastiňuje spolupráci v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí. Ta se má týkat především přistěhovalecké a azylové politiky, kontrol na vnějších hranicích, mezinárodního organizovaného zločinu, terorismu, soudní spolupráce v občanských i trestněprávních věcech, celní spolupráce a boje proti drogám.¹⁸

Posun ve spolupráci v oblasti justice byl potřebný právě kvůli zavedení volného pohybu osob, který byl spojený s HMU. Bylo nutné posílit spolupráci policie a justice všech členských států, aby se tak zajistila bezpečnost uvnitř hranic EU, kde se díky HMU mohli lidé svobodně pohybovat mezi státy.

Spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí má pro fungování Společenství zcela základní význam – institucionalizuje právní vztahy mezi státy a staví je všechny mezi sebou do stejného právního řádu. Zajišťuje tak, aby bylo rozhodnutí soudu v jednom státě bylo platné i v ostatních částech unie, což je pro efektivní fungování Unie zcela zásadní.

2.2.4. Občanství Unie

Pro ochranu práv a zájmů občanů všech členských zemí zavedla Maastrichtská smlouva občanství Unie. „Každý, kdo je občanem v jakémkoliv členském státě, je zároveň občanem Unie a má tak právo svobodně se pohybovat, pracovat a pobývat na území členských států.“¹⁹ Má také právo na sociální zabezpečení daného státu, kde pobývá.

Explicitně smlouva stanovuje také právo občana unie volit a být volen v obecních volbách v místě svého bydliště a volit a být volen do Evropského parlamentu ve státě, ve kterém má své aktuální bydliště. Dalším zajímavým právem, které smlouva občanům EU připisuje, je konzulární ochrana ve státech, kde jinak daný stát své zastoupení nemá. V tom případě se totiž může občan obrátit na konzulát jiné členské země EU se stejnými podmínkami, jaké má občan daného státu.²⁰

---

¹⁸ Smlouva o Evropské unii: původní znění, 1992, článek K.1, Hlava VI.

¹⁹ Smlouva o Evropské unii : původní znění, 1992, článek 8a,b, Hlava II.

²⁰ Smlouva o Evropské unii : původní znění, 1992, článek 8c, Hlava II.

Použití slova „občanství“ dává EU bezpochyby jeden ze základních atributů státu. Občan je vždy silně spojen se státem a EU tak nabývá alespoň v psychologické rovině rysy státu – má občany, kteří volí i instituce spravující útvar (volby do Evropského parlamentu). Zároveň ale evropské občanství nemá za cíl nikterak nahradit občanství státní, má být pouze jeho doplňkem, který dává právní rámec tomu, co už Společenství vytvořilo a v nejbližších letech vytvoří EU.

Občanství je vzhledem k legitimitě EU velmi podstatné, jak už bylo zmíněno dříve. Pro identifikaci s institucemi je důležitý pocit sounáležitosti, vytvoření komunity. To ale nelze stanovit smluvně, je to otázka přirozeného vývoje. Zde je občanství myšleno jako čistě právní pojem, který s sebou přináší čistě praktické důsledky ve formě výhod pro občany celé EU, nevytváří ale evropskou komunitu.

2.3. První referendum

Maastrichtská smlouva vedla k předání pravomocí, které náleží dánské koruně, a proto její ratifikace musela probíhat podle článku 20 dánské ústavy – musela být schválena pěti šestinami poslanců Folketingu. Výsledkem hlasování parlamentu bylo, že většina poslanců byla pro přijetí smlouvy (130 ze 179 poslanců bylo pro, 25 proti)²¹. Proti se vyjádřili socialisté a Pokroková strana (FRP). Ani tak ale nezískala smlouva potřebnou pěti šestinovou většinu a poslanci ji proto doporučili k ratifikaci v celonárodním referendu. Otázka toho, zda Maastrichtská smlouva zasahovala do suverenity státu natolik, aby muselo být referendum použito, sice proběhla, ale Dánové už na referenda týkající se evropských otázek (vstup do evropských společenství, přijetí JEA) byli zvyklí a referendum očekávali. Zda byli dostatečně informovaní, a tedy kvalifikovaní k důležitému rozhodnutí o suverenitě státu, bude předmětem kapitoly o vedení mediální kampaně.

Otázka referend obecně, a tedy i těch dánských, je, zda zaručují „demokratičtější“ rozhodnutí. Jsou sice nástrojem přímé demokracie, každý se má právo v nich vyjádřit, ale nakolik je toto vyjádření informované a nakolik je ovlivněné médii, je otázkou problematickou. Volení zástupci mají, přístup k širší škále zdrojů a informací. Veřejnost preferuje informace jednoduché, zkrácené a snadno dostupné, což mění výrazně jejich

---

²¹ Laursen, Finn, Vanhoonacker, Sophie. The ratification of the Maastricht treaty : Issues, debates and future implications. [s.l.] : Martinus Nijhoff Publishers, 1994. 543 s. ISBN 0792331257.

hodnotu. To se týká třeba právě Smlouvy o EU. Jedná se tu o rozsáhlý právní dokument, který je pro laika poměrně obtížně srozumitelný, navíc si běžný občan nedokáže uvědomit konsekvence přijetí dokumentu. Úkolem médií je tyto informace zprostředkovat ve srozumitelné formě, není tak ale zachována objektivita, neboť dokument je příliš rozsáhlý a nemohou být rozebrány a vysvětleny všechny jeho aspekty. Veřejnost pak má tendenci rozhodovat pouze o těch aspektech, kterými se zabývala média a nehodnotí celek. Na druhou stranu se ale EU dlouhodobě potýká s kritikou za svou nedemokratičnost a referendum přibližuje rozhodování blíže občanům, a tak veřejnost může nabýt dojem, že se tvorby integrace účastní. To, kým jsou rozhodnutí učiněna, je klíčové nejen pro přijetí odpovědnosti, ale i pro úroveň demokracie celé EU.

Referendum bylo vyhlášeno v únoru 1992 a datum jeho konání bylo stanoveno na červen 1992. Proběhly diskuze o tom, zda budou mít občané dostatek času seznámit se s obsahem smlouvy, zda pět měsíců je dostatečná doba pro vedení efektivní kampaně. Nakonec ale vzhledem k průběhu schvalování v ostatních státech byl přijat tento časný termín. Referendum bylo podle odstavce 20 dánské ústavy závazné, jeho výsledek proto musel být Folketingem akceptován.

Účast v referendu dosáhla 83,1 % obyvatel, z toho 50,7 % se vyslovilo proti přijetí smlouvy, 49,3 % pro.²² Smlouva nebyla přijata rozdílem necelých 47 000 hlasů, referendum bylo nicméně platné a smlouva byla Folketingem odmítnuta. (Neplatné by bylo v případě, že by účast byla nižší než 30 % oprávněných voličů.) Pro Dány to bylo velké překvapení, v průzkumech bylo očekáváno poměrně jasné přijetí smlouvy.

2.3.1. Postoje a názory veřejnosti před referendem

Dánská veřejnost byla již tradičně nakloněna evropské integraci, jestliže sledovala ekonomické cíle a podporovala prohlubování ekonomické spolupráce. K politické spolupráci a integraci se tradičně stavěla skepticky a vyhýbavě. To vyplývá i z průzkumů veřejného mínění, které byly před červnovým referendem uskutečněny. Na otázku, jaké oblasti by měly být zahrnuty do unijní spolupráce, Dánové nejčastěji odpovídali smazávání obchodních překážek a cel (69 %), jednotný trh (59 %) a

---

²² Siune, Karen, Svensson, Palle. The Danes and The Maastricht Treaty : The danish EC Referendum of June 1992. Electoral studies. 1993, vol. 12, is. 2, s. 99-111, s.102

ekonomickou a měnovou unii (45 %). Na opačné straně žebříčku se pak ocitla témata politická, vnímaná jako ohrožení role národního státu – evropské občanství (15 %) a vytvoření Spojených států evropských (23 %). Společná měna, ačkoliv téma ekonomické, bylo vnímané jako omezující státní suverenitu, a proto ji jako kladný přínos Maastrichtské smlouvy vidělo pouhých 35 % Dánů.²³

Přestože většina politické reprezentace byla pro přijetí smlouvy, tento názor nepřejala veřejnost. Výsledky referenda napovídají, že Dánové se nedrželi názorů jimi zvolených reprezentantů. Šlo tedy u nich o protestní hlas? Chtěli se vzepřít své reprezentaci nebo měli prostě jen jiný názor? Na tyto otázky se pokusím odpovědět v následujících kapitolách.

Jak už bylo zmíněno, referendum nekopírovalo názory politické reprezentace, je proto nutné podívat se, jak byly názory rozvrstveny právě v parlamentu, abychom mohli zjistit případnou souvislost mezi názory jednotlivých stran a jejich voličů. Zároveň pro zkoumání bude důležité, jak se proměnily názory politických stran za šest měsíců mezi konáním prvního a druhého referenda.

2.3.2. Postoje jednotlivých parlamentních stran

V době konání prvního referenda a i v období před referendem, tedy v době „maastrichtské“ kampaně, byla v Dánsku u moci menšinová vláda konzervativce Poula Schlütera, která se sestávala pouze ze dvou politických stran – Konzervativní lidové a Liberální strany. Celkem tak vládní koalice v parlamentu disponovala pouze 59 ze 197 křesel²⁴. Jak již bylo řečeno, tak při hlasování v parlamentu bylo 130 poslanců pro přijetí smlouvy, mezi nimi byli poslanci jak koaličních, tak opozičních stran. Proti smlouvě se vyslovilo 25 poslanců Socialistické a Pokrokové strany. Přesto, že mělo Dánsko v době referenda menšinovou vládu, měla smlouva širokou politickou podporu. Pokud by voliči sledovali doporučení svých stran, pak by Maastrichtská smlouva musela být v referendu pohodlně přijata. Zajímavé je, že smlouvu neodmítaly strany z jednoho politického křídla, ale strany z naprosto opačných pólů politického spektra. Výhradně proti smlouvě byly strany zastupující pouze 14,7 % obyvatel podle výsledků

---

²³ Siune, Svensson, 1993, s. 104.

²⁴ Elections to the Danish Folketing : Results Lookup [online]. 2005-2008 , April 9, 2008. [cit. 2009-06-03]. Dostupný z WWW: <<http://electionresources.org/dk/folketing.php?election=1990>>.

voleb z 12. prosince 1990. 8,3 % obyvatel v těchto volbách volilo Socialistickou a 6,4% Pokrokovou stranu.²⁵

Jaké byly argumenty jednotlivých stran? Strana „prosmluvní“ se skládala především středových stran - levicových Sociálních demokratů a pravicových Liberálů. Ta argumentovala tím, že smlouvou nemizí z mapy jednotlivé evropské státy, že stále zůstanou základním rozhodovacím kamenem, navíc se smlouvou posílí vzájemná spolupráce. Zároveň podotýkali, že užší spolupráce v rámci EU dá možnost lépe konkurovat ekonomickým velmocím jako USA nebo Japonsko.

Sociální demokraté (SD) jsou tradičně dánskou nejsilnější stranou. V době konání referenda měli ve Folketingu 69 křesel a menšinová vláda se často opírala právě o jejich podporu. Ačkoliv strana plně podporovala Maastrichtskou smlouvu, byla podpora smlouvy od nejsilnější dánské strany málo viditelná – v době kampaně se totiž měnilo stranické vedení a podpora smlouvy tak byla oslabena i přesto, že smlouvu podporovalo jak staré, tak nové stranické vedení.²⁶

Proti smlouvě byly především levicová Socialistická lidová strana, Radikálně liberální strana a pravicová Pokroková strana. Byly to také jediné strany, které vedly aktivní protismluvní kampaň. Každá smlouvu kritizovala z jiného směru.

Socialisté kritizovali především to, co se později stalo obsahem Edinburského kompromisu a dánských výjimek opt-outs. Byly především otázky potenciální společné evropské obrany, společné zahraniční politiky a společné měny.

Pokroková strana je v dánském politickém systému extrémně pravicovou stranou, a proto byly i její argumenty proti smlouvě předvídatelné a programově nacionálně orientované. Strana se o maastrichtském uspořádání v tisku vyjadřovala jako o „socialistickém centralismu“, společnou měnu viděla jako strašáka ohrožující nezávislost státu, dokončení společného trhu spojeného s volným pohybem osob komentovala jako nedobrovolný zásah do suverenity státu „ohrožující dánský národ“.

Názorově nejednotná byla vládní Konzervativní strana a stejně tak i její voliči. Malá Křesťanská lidová strana, která měla v parlamentu pouhá čtyři křesla, byla v otázce podpory či nepodpory smlouvy také nejednotná. Obecně členství Dánska v Evropských společenstvích podporovala, ale teď části jejích členů vadila především potenciální nutnost společné obrany a zahraniční politiky. Obecně byla programově pro EU jako

---

²⁵ Elections to the Danish Folketing : Results Lookup [online]. 2005-2008 , April 9, 2008.

²⁶ Jednalo se o spor mezi předsedou strany Svendem Aukenem a místopředsedou Poulem Rasmussenem. Spor vyvrcholil zvláštním kongresem v dubnu 1992, kdy byl Svend Auken odvolán a nahrazen právě Rasmussenem.

spolek ekonomický s minimálními politickými pravomocemi. Nicméně se ale při hlasování rozdělila a dva z jejích poslanců hlasovali proti smlouvě.

2.3.3. Způsob vedení mediální kampaně

Politická komunikace obecně a tedy i politické kampaně jsou v naprosté většině komunikací zprostředkovanou a hlavními mediátory jsou tištěná a elektronická média. Média tu hrají dvě role, jedna informaci předávají (tzv. reportéři) nebo komentují.²⁷ Obecně je reportéřská role publikem vnímána pozitivně jako nezkřivená a přenášející informaci ve své čisté podobě. Subjektivní pohled do problému vnáší právě komentátoři, ti dokáží přiblížit a analyzovat komplexnější problém. Obecně mají pro roli komentátora lepší podmínky tištěná a psaná elektronická média. Ta mají oproti audiovizuálním lepší podmínky pro přenos složitých a komplexních myšlenek, které vyžadují hlubší analýzu a interpretaci. Při interpretaci problému pak hraje velmi důležitou roli, o jaký typ média jde, kdo jej ovládá a především, jaký je zdroj jeho informací.²⁸

Vliv na vedení kampaně má i téma. Zahraničně politická témata jsou prezentována jiným způsobem než témata domácí. V zahraniční politice nemají občané v naprosté většině případů možnost nějakým způsobem si ověřit předkládané informace, a proto jim nezbyvá než spoléhat pouze na informace zprostředkované. Média tu proto mají extrémně důležitou roli – dostupnost informací, přesnost a správnost sdělení je tak doslova otázkou národního zájmu.²⁹

Přestože většina dánské politické reprezentace byla pro přijetí Smlouvy o EU, kampaň nebyla jednostranná a netlačila na voliče. Na mediální scéně se odehrával opravdový souboj kampaní. Voličům byly představovány obě alternativy a každá z nich měla srovnatelný prostor pro prezentaci. Navíc byl návrh smlouvy volně dostupný všem, kdo měli zájem, a byl ve velkých nákladech rozšiřován mezi obyvatelstvo. To pak mělo možnost se k němu vyjádřit. Je nereálný předpoklad, že si dokument před referendem každý přečetl, ale rozhodně byli Dánové mnohem lépe a objektivněji informováni před

---

²⁷ Kaid, Linda Lee. Handbook of political communication research. 2nd rev. edition. Routledge : Lawrence Erlbaum Associates, 2004. 541 s. ISBN 0-8058-3774-4 , s.29.

²⁸ Kaid, 2004, s.43-50.

²⁹ Kaid, 2004, s. 224-225

tím, než šli volit. To, že se dokonce objevily v zemi protesty a násilnosti vedené snahou vyjádřit názor na Maastrichtskou smlouvu, by se vlastně dalo považovat za úspěch. Vždyť kolik evropských záležitostí vzbudilo zájem nebo dokonce emoce v některé z členských zemí? Dánská veřejnost tak ukázala svou zainteresovanost v problému.

Kampaň byla spíše informativní než politická i přesto, že její téma bylo čistě politického charakteru. Média tu hrála důležitou roli komentátorů. Větší část se odehrávala v televizi a rozhlasu spíše než v tisku.³⁰ Je zajímavé, jak dánská audiovizuální média dokázala uchopit a zvládnout téma natolik komplexní, jako je obsáhlá smlouva. Obvykle jsou tato média zprostředkovateli jednodušších a nekomplikovanějších zpráv spíše, než by vyhledávala velká témata. Veřejnoprávní televize se s plným nasazením ujaly své povinnosti informovat zevrubně o tom, co to je Maastrichtská smlouva, co zemi přinese, jaká jsou její rizika a jaký by byl případný dopad referenda. Dánové se stále ptali, jaký to vše bude mít dopad na suverenitu jejich země. Na to jim v březnu 1992, ještě před referendem, dala odpověď zvláštní komise expertů, která potvrdila, že ratifikací smlouvy země opravdu přijde o část své suverenity.

Tím ústředním mediálním tématem poprvé nebyla ekonomická, ale politická integrace, to, zda maastrichtská smlouva přinese plusy v politické oblasti, jak bude případná integrace vypadat a jak se dotkne dánské suverenity. Suverenita byla ústředním mediálním tématem. Teprve později se přidala témata společné obrany a společné měny. Ta ale nikdy nedosáhla takového zájmu veřejnosti a médií jako téma omezování suverenity.

Po referendu odpovědělo téměř 100 % Dánů, že dostalo alespoň nějaké informace o Maastrichtské smlouvě,³¹ kampaň byla tak efektivní, že zasáhla téměř všechny.

---

³⁰ Nutno podotknout, že veřejnoprávní televize ze své pozice veřejnoprávního, státem dotovaného média, měla povinnost o obsahu referenda vzhledem k jeho důležitosti informovat. Dánský tisk je výhradně soukromý a proto neměl kampaň za svou povinnost.

³¹ Siune, Svensson, 1993, s.105.

2.3.4. Analýza výsledků prvního referenda³²

A jak Dánové volili? Brali v potaz mínění „svých“ stran? Jak je ovlivnila mediální kampaň? Ovlivnila je vůbec? A podle čeho se rozhodovali?

Co se týče vztahu voliči - politické strany, pak se dá říci, že názor svých stran respektovali nejvíce voliči stran v té době zastoupených ve vládě – liberálů a konzervativců, a tedy hlasovali pro Smlouvu o EU. Pouhých 13 % voličů Konzervativní strany se vyjádřilo proti smlouvě, a tedy proti mínění své strany. 18 % voličů liberálů pak nesouhlasilo s názorem své strany. Ačkoliv tyto procentuální hodnoty nejsou nijak vysoké, tak se ale ukázaly pro výsledky referenda jako klíčové. O odmítnutí smlouvy totiž rozhodlo necelých 47 000 hlasů.

Jak je vidět, tak smlouva nejspíše nebyla odmítnuta z protestních důvodů, Dánové při volbě neprotestovali proti své vládě, nechtěli se jí zbavit, jako jsme to měli možnost vidět při francouzském referendu o Ústavní smlouvě. Vládní strany svůj názor obhájily, naprostá většina voličů s nimi souhlasila, přesto nejspíše o výsledku rozhodla právě oponující menšina. 18 % nesouhlasných hlasů z liberálního a 13 % z konzervativního tábora celkově tvořilo necelých 160 000 hlasů a tato menšina tak byla jedním z důvodů, proč nebyla smlouva přijata.

Nejsilněji názor své strany sledovali voliči malé Socialistické strany, pouhých 8 % voličů řeklo smlouvě ano, i když strana vehementně hájila názor opačný. Proto se o ní dá říci, že jako jediná vedla úspěšnou protismluvní kampaň. Druhá ze stran, která se proti smlouvě postavila – Pokroková strana – sice vedla také kampaň pro odmítnutí smlouvy a po celou dobu se ostře vyhrazovala vůči obsahu smlouvy, její voliči ji přesto neposlechli ani z poloviny (pouhých 45 % jejích voličů se vyjádřilo v souladu s míněním strany proti smlouvě).

Neefektivita kampaně se dá vysledovat i u Sociálních demokratů. Jak již bylo řečeno, tak vzhledem k vnitrostranické krizi, která v době vedení kampaně vřela ve straně, nedokázala se strana plně věnovat kampani. To byl asi jeden z hlavních důvodů toho, že pouhých 64 % jejích voličů sledovalo její prosmluvní názor. Zároveň se zde možná odrazil i nesouhlas s vedením strany jako takovým, a proto tak málo voličů projevilo souhlas s názorem své strany.

---

³² Data týkající se výsledků referenda podle stranické preference voličů převzata převzata z Siune, Svensson, 1993, s. 106-107.

Průzkumy vztahu voličů k názorům svých stran nabízejí dvě možná interpretace. To, že velká část voličů nesledovala politickou linii svých stran, může znamenat, že se voliči snažili vyjádřit nesouhlas se stranickou linií obecně, nejen s tím, jak se potýká se Smlouvou o EU. Byl by to tedy protestní hlas. Jak už bylo naznačeno, tato interpretace se nabízí u voličů Sociálních demokratů. Ti v té době nebyli součástí dánské vlády a obecně se protestní hlas objevuje právě ve spojitosti s nesouhlasem s vládní politikou (opět může být příkladem francouzské referendum o Ústavní smlouvě), proto se zdá, že můžeme tuto možnost vyloučit. Sociální demokraté byli ale v parlamentu při mnoha hlasováních důležitým spojencem vládních stran a menšinová vláda Konzervativců a Liberálů se opírala právě o Sociální demokraty. Proto se podle mne nedá tak snadno protestní hlas vyloučit alespoň u některých skupin voličů.

Druhou možnou interpretací nesouladu hlasování voličů s názorem svých stran může být racionalita rozhodnutí. Voliči se zkrátka rozhodovali racionálně, na základě získaných dat a informací a nepotřebovali ke svému rozhodnutí „radu“ své strany. Toto vysvětlení by odpovídalo tomu, jak byla vedena kampaň. Voliči dostávali maximum informací o Smlouvě, a ač politická, tak kampaň byla informativní a tedy vedla cíleně voliče k vlastnímu, politicky minimálně zbarvenému rozhodnutí.

Ani jednu z interpretací po skončení prvního referenda nemůžeme bez pochyb vyloučit. K interpretaci toho, jaké byly nejsilnější vlivy, které rozhodly o výsledcích referend, bude ale možné lépe posoudit při srovnání výsledků obou referend. Tam se pokusím vysledovat rozdíly ve volebním chování a z toho odvodit, podle čeh se Dánové při obou referendech především rozhodovali.

A pro co Dánové hlasovali a co je naopak od přijetí smlouvy odrazovalo? Jak už bylo řečeno, tak Dánové vždy preferovali unii jako ekonomické spíše než politické společenství. I v předchozích referendech se vyjadřovali kladně k širší ekonomické integraci, nikoliv k politické. Také už bylo řečeno, že nejpálčivější byla právě otázka stupně politické integrace a s ní spojeného přesunu (nebo ztráty?) národní suverenity. 80 % těch, kteří hlasovali proti smlouvě, uváděli jak hlavní argument odmítnutí strach ze ztráty politické svobody jako významnější než ekonomické benefity, které by EU přinesla³³.

Součástí průzkumu byla i otázka, jaké oblasti z těch, se kterými Smlouva o EU počítá, by měly být skutečně včleněny do oblastí spolupráce. Zde se rovněž potvrdila dánská

---

³³ Siune, Svensson, 1993, s. 105

opatrnost vůči politické integraci. Zatímco jednotný trh si přálo 74 % Dánů a odstranění cel a jiných překážek obchodu 69 %, tak evropské občanství si ve smlouvě přálo vidět pouhých 13 % Dánů a silnější politickou unii 19 %.³⁴ Celkově pouhých 29 %³⁵ Dánů vidělo ve smlouvě pozitivní přínos pro jejich zemi, což bylo nejméně z celého Společenství. Podle Eurobarometru také byla politická unie jedno z témat, které si Dánové vybavili při otázce, jakých oblastí se dotýká Maastichtská smlouva. Bylo to sice jen v 18 % případů, přesto je to druhé nejvyšší číslo ve Společenství a signalizuje to důležitost této otázky pro dánskou veřejnost.³⁶ Eurobarometr se ale bohužel neptá na postoje občanů k politické a ekonomické unii a proto je obtížné hodnotit, zda 19% podpora politické unie je v rámci Společenská nízká pouze v Dánsku, nebo zda je nežadáná i v ostatních zemích. Podstatné je, že politická unie je oblastí Maastichtské smlouvy, kterou Dánové schvalovali téměř nejméně.

Z průzkumu vyplývá, že Dánové se při samotném hlasování drželi konfliktní linie politická versus ekonomická unie a maximální zapojení Dánska do politické unie si přála jen malá část obyvatel. Většina těch, kteří se vyjádřili proti smlouvě, uvedla jako hlavní důvod strach ze ztráty suverenity přílišnou politickou integrací.

2.4. *Opt-outs*

Po dánském odmítnutí Smlouvy o EU započala debata o tom, jaký bude další postup, jak se nyní naloží s neratifikovanou smlouvou. Jakoby s jejím nepřijetím nikdo předem nepočítal. Nabízí se tu paralela k zamítnuté Ústavní smlouvě o 13 let později. Znovu se tu mluvilo o zvýšení pravomocí pro společenství a znovu bylo překvapením, že byla smlouva odmítnuta v Nizozemí a Francii.

Bylo nalezeno několik možných variant někdy až extrémních řešení, z nichž většina byla spíše plácnutím do vody, než skutečně konstruktivními návrhy. Média nabízela dokonce vystoupení Dánska ze společenství.

Strach z druhého odmítnutí smlouvy byl velký. Nejenže bylo velmi sporné, zda by se mělo konat druhé referendum o stejném předmětu, ale navíc nikdo nevěděl, jak by se

---

³⁴ Siune, Svensson, 1993, s. 108

³⁵ Eurobarometr : Public opinion in the European Community. Brussels : [s.n.], No. 37, 1992. 67 s. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb37/eb37_en.htm>. s. 49

³⁶ Eurobarometr : Public opinion in the European Community. Brussels : [s.n.], No. 37, 1992. 67 s. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb37/eb37_en.htm>., s.49

Společenství postavilo k zemi, která dvakrát odmítla klíčovou smlouvu. Hrozilo nebezpečí toho, že by se Dánsko nemohlo dál účastnit integrace.

Další variantou bylo, že Dánsko nevstoupí do EU, ale bude jakýmsi blíže neurčeným, přidruženým státem. To se sice líbilo voličům, kteří si od tohoto postavení slibovali ekonomické výhody společenství bez toho, aby se museli podřizovat jeho politické vůli. Dánská vláda ale naopak pocítovala, že by tím země byla odstrčena na vedlejší evropskou kolej a nemohla by tak zasahovat do evropské politiky.

Nakonec se v parlamentu našel široký konsensus o tom, jak se země k nastalé situaci staví a co navrhuje za další řešení. Na jeho bázi vzniknul dokument „Národní kompromis“, který byl předložen ostatním členům společenství. Kromě Pokrokové strany s ním souhlasily všechny politické strany zastoupené ve Folketingu. Klíčové v něm byly čtyři body – neúčast Dánska na společné měně, společné obraně, odmítnutí společného občanství a nadnárodní spolupráce v oblastech justice a vnitra. 11. a 12. prosince 1992 se proto v Edinburghu sešla Evropská rada a více méně podmínky obsažené v „Národním kompromisu“ schválila.

Prosadila se tedy možnost modifikace některých, pro Dány nevyhovujících, článků smlouvy. Bylo a je minimálně sporné to, že pokud bude přijata nová verze smlouvy, tak Dánsko bude členem nově vzniklé EU, ale s jinými podmínkami, odhlasuje si jinou zakládající smlouvu než ostatní státy. Tato úvaha je předmětem kapitoly o legitimitě referend a potažmo institucí z nich vzniklých.

A co bylo obsahem Edinburského kompromisu? V kapitole 2.3. jsem se pokusila krátce nastínit obsah všech čtyř oblastí, jejichž modifikace se později stala obsahem Edinburského kompromisu. Původní obsah je tedy nastíněn v této kapitole a nyní se budu věnovat pouze změnám a modifikacím určeným pro Dánsko a jejich vlivu na fungování a zapojení Dánska do EU.

2.4.1. Hospodářská a měnová unie – jednotná měna

Protokol číslo 26 o některých zvláštních ustanoveních týkajících se Dánského království byl do Maastrichtské smlouvy vtělen hned od počátku. Protokol říká, že Dánsko nevstoupí do třetí fáze HMU (třetí fáze zahrnuje přijetí společné měny) automaticky

s přijetím smlouvy. Výjimka spočívá v tom, že svůj postoj ohledně vstupu do třetí fáze HMU oznámí Radě, protože je možné, že dánská ústava bude vyžadovat konání referenda o společné měně. Nicméně může případně nevstoupení do 3. fáze kdykoliv revokovat a pokud bude splňovat kritéria pro společnou měnu, tak ji bude moci kdykoliv přijmout. Edinburským kompromisem pak Dánsko jen potvrdilo, že využije výjimku, kterou mu umožňuje protokol 26. Stejně se na společné měně neúčastní od počátku ani Velká Británie, ale její odmítnutí vstupu do třetí fáze HMU je přímou součástí textu smlouvy.

Dánsko se tak nepodílí na společné měnové politice Unie, a proto stejně jako ostatní státy, které se nepodejí, nemá své zástupce ani v Evropské centrální bance, a je tak vyloučeno z rozhodování o opatřeních týkajících se ochrany společné měny. Dánsko splňuje maastrichtská kritéria, kurz dánské koruny je tradičně stabilní a navázaný na Euro, tedy kopíruje vývoj měny zemí eurozóny. Přesto ale není jejím členem, a tím si v mnoha oblastech komplikuje své postavení v rámci Unie a často se vylučuje z rozhodování v oblastech, které se ho týkají stejně jako zemí eurozóny. Dánsku v přijetí Eura nic nebrání, ale je to pro ně významná politicko-ekonomická otázka s mnoha pro a proti, která zde nebude hodnotit. Jediné, co je třeba zmínit vzhledem k Maastrichtské smlouvě je strach z izolace. Velká Británie jako jediná měla v Smlouvě o EU přímo zakotveno, že nevstoupí do 3. fáze HMU, Dánsko se ale mnohem více obávalo izolace, která by nevstoupením mohla poměrně malé zemi hrozit. Do izolace, hrozící nepřijetím měny, se země ale fakticky nedostala díky vstupu nových zemí, které se na přijetí Eura ve většině případů teprve připravují.

Tedy pro Dány byla společná měna strašák spíše psychologický než ekonomický. Dánové berou svou korunu jako symbol svého státu, symbol své suverenity a společnou měnu brali jako zasahování do oblastí, které mají spadat výhradně pod dánskou korunu.

2.4.2. Společná zahraniční a bezpečnostní politika

Společná zahraniční a bezpečnostní politika se stala další z odmítaných částí smlouvy. Dánům vadila především možnost společné obrany, kterou Smlouva nastiňovala, ač bez konkrétních řešení a postupů. Dánsko se tradičně ve své obranné politice opíralo a opírá o strukturu NATO, popřípadě OSN. Evropská společenství pro něj byla vždy organizací

ekonomického charakteru, a proto od začátku bojovalo za vyškrtnutí společné obrany z Maastrichtské smlouvy. Nakonec to vyřešilo první referendum a po něm následující Edinburský kompromis.

Ve Smlouvě o EU nebylo jasně stanoveno, co bude společná bezpečnostní politika zahrnovat, ani kterým směrem se bude ubírat. Na rozdíl od článků o HMU byla SZBP popsána jen velmi obrysově a nebyl určen ani směr ani časový horizont spolupráce.

V současnosti se Dánsko neúčastní rozhodování o obranných aspektech spolupráce, neangažuje se tedy ani ve vojenských operacích Evropské unie. Jediné, jak může zasahovat například do mírových akcí, je zásah civilními prostředky. Na místa konfliktů vysílá například policejní a pořádkové jednotky, což ale znevažuje jeho postavení například v rámci právě mírových akcí. Dánsko se zde nemůže aktivně angažovat ve společných zahraničních operacích EU i přesto, že operace kopírují jeho zahraničněpolitické zájmy.

V době referenda a potažmo Edinburského kompromisu nebylo jasné, kam se SZBP bude vyvíjet, Smlouva o EU byla v této problematice velmi nekonkrétní. Proto nemohli Dánové vědět, že to o několik let později začne komplikovat prosazování jejich národních zájmů. Jak pro politickou reprezentaci, tak pro veřejnost bylo zárukou bezpečnosti země NATO a Dánsko se zasazovalo o udržení ekonomického směru evropské integrace. Proto byla výjimka do Edinburského kompromisu prosazena a Dánsko se neúčastní a nesmí účastnit jak příprav, tak implementace akcí obranného charakteru.

2.4.3. Spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí

Spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí je klíčová, protože vytváří právní řád, který je platný ve všech zemích společenství, zaručuje, že rozhodnutí soudu v jedné zemi je platné a vymahatelné ve všech zemích společenství, proto se tato dánská výjimka přímo dotýká všech zemí společenství a nikoliv jen samotného Dánska.

Zatímco předchozí dvě výjimky mohou jak pozitivně, tak negativně ovlivnit především a hlavně samotné Dánsko, tak tato výjimka se dotýká přímo všech členů společenství a tudíž komplikuje a znesnadňuje fungování spolupráce v této oblasti pro celou Unii.

Proto především u tohoto budou je dánské opt-out velkým zásahem do smlouvy, kterou si ostatní státy předtím odhlasovaly. Vlastě mění to, co bylo obsahem smlouvy v době jejího přijímání v ostatních státech bez toho, aby se k ní mohli vyjádřit ostatní zúčastnění členové a vzít výjimku v potaz při hlasování o smlouvě.

Článek K9 Hlavy VI Smlouvy o EU plánuje přesunout některé oblasti spolupráce v oblasti justice a vnitra ze třetího do prvního pilíře a tak jejich rozhodování přesunout na nadnárodní úroveň a tedy z výhradní moci členských států³⁷. Smlouva o EU nezavádí žádnou oblast, která by spadala do prvního pilíře, proto byla tato dánská výjimka uvedena do praxe až přijetím Amsterodamské smlouvy, která přesunula imigrační a azylovou politiku a občanská práva do prvního pilíře.³⁸

Dánům tedy nevyhovoval spíše princip, vyjmutí některých oblastí z jejich výhradního vlivu a možnost, že bude o jejich vnitřních záležitostech rozhodnuto proti jejich vůli. Nehrálo tu až tak důležitou roli, jaké oblasti konkrétně se přesunou do prvního pilíře a vyjmou se tak ze státního rozhodování. Důležitější byla hrozba, že o tradičně vnitrostátních politikách bude rozhodovat nadnárodní orgán a Dánové nebudou mít právo veta a nebudou moci zablokovat rozhodnutí společenství, které bude mít dopad na vnitřní chod státu.

Nyní s odstupem let a se zkušeností s fungováním Amsterodamské smlouvy je jasné, že dánská výjimka enormně komplikuje právní vztahy mezi členskými státy a Dánskem a mezi Uníí a Dánskem. U každého nového rozhodnutí totiž musí být v rámci *acquis communautaire* uzavřena zvláštní smlouva s Dánskem a právní řád se tak enormně komplikuje nejen pro EU ale i pro Dánsko samotné. To mimo jiné výrazně znepráhledňuje fungování EU a podporuje vznik nadbytečných právních aktů, za což je EU velmi často kritizována. Praktické následky této výjimky jsou obrovské a doplácí na ně celá EU.³⁹ Netýkají se pouze Dánska, a proto je přinejmenším problematické, že si Dánsko právě tuto výjimku vymohlo. Hlasovalo tu samo o něčem, co ovlivňuje právní řád celé Unie, a tedy všech členských států bez toho, aby s tím dané státy souhlasily při schvalování Maastrichtské smlouvy. Může se zdát, že členské země hlasovaly o jiném dokumentu, než který poté vešel v platnost.

---

³⁷ Smlouva o Evropské unii : původní znění, 1992, článek K.9, Hlava VI.

³⁸ Hořejšová, Tereza. Dánské výjimky ve světle evropské ústavní smlouvy. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2005, roč. 13, č. 7, s. 167-184. Dostupný z WWW: http://www.nros.cz/programy-nros/fond-cerych/backend_fond_cerych/download/tereza_horejsova.pdf, s.8

³⁹ Hořejšová, 2005, s.9

2.4.4. Občanství Unie

Dánové si nepřáli, aby evropské občanství nahradilo to národní a ačkoliv toto nebylo cílem ani úmyslem smlouvy, tak proti zmínce o evropském občanství hojně protestovali. To, že by v budoucnu mohlo „větší“ evropské občanství zastínit nebo dokonce smazat to národní, Dánové striktně odmítali i přesto, že neměli nic proti jeho faktickému obsahu. Sami dovolovali přistěhovalcům volit v komunálních volbách, využití zastupitelských úřadů členských zemí v cizině schvalovali. Šlo tedy opravdu jen o symbolický pojem občanství, co se Dánům přičilo a co brali jako ohrožení dánského národa. Strach z toho, že se rozdíl mezi národním a evropským občanstvím setřou, že se bude za Dána moci prohlašovat, kdo bude chtít, byl v tak hrdé zemi příliš velký.

Jak do Maastrichtské, tak do Amsterodamské smlouvy byla nejen kvůli protestům Dánů včleněna formulace, že evropské občanství nenahrazuje státní a že je pouze jeho doplňkem, proto tato dánská výjimka nemá žádný další dopad na fungování Unie. Pro zkoumání vztahu Dánů k Maastrichtské smlouvě je ale podstatná, proto ani tuto opt-out i přes její faktickou irelevantnost nemůžeme při hodnocení vypustit.

Co můžeme z nesouhlasu s termínem evropské občanství vydedukovat? Dánům nevadil obsah, to co slovo občanství naplňuje a umožňuje, jaké možnosti evropským občanům dává. Vadil jim termín, pojem, který byl odjakživa spojen výhradně se státem. Pouze státní entity mohou mít občany a Dánové si nepřáli, aby se z Evropských společenství stal státní útvar. Občanství je ale přece jedním z hlavních atributů státu v klasickém, národním pojetí. A na co by potřeboval ekonomický spolek atributy státu? A nesmíme zapomenout, že Dánsko vždy prosazovalo výhradně ekonomické svazky a z nich vznikající ekonomické výhody.

2.5. Druhé referendum

Prvotní reakcí politické reprezentace po odmítnutí Maastrichtské smlouvy v prvním referendu byl šok a zmatení. Nebyl připravený plán, co se smlouvou, když nebude v jedné ze zemí schválena. V Dánsku byla v šoku především politická reprezentace – smlouva měla tak širokou stranickou podporu, a přesto byl parlament „přehlasován“ občany.

Po připojení Edinburského kompromisu k Maastrichtské smlouvě muselo v Dánsku znovu následovat hlasování o dokumentech. Protože se opět jednalo o otázce spadající pod článek 20 ústavy, byla nutná pěti šestinová většina poslanců Folketingu k tomu, aby byla smlouva schválena na půdě parlamentu a nemusela být tak znovu předmětem referenda. Risk, který Dánsko podstupovalo druhým referendem, byl obrovský.

Protože za Edinburským kompromisem stály všechny parlamentní strany kromě malé Pokrokové strany (6,4% ve volbách 1990), pak bylo více než pravděpodobné, že by smlouva získala ve Folketingu požadovanou pěti šestinovou většinu. Přesto se ale rozhodlo o konání „poradního“ referenda. Dánové, uvyklí na referenda týkající se Společenství, referendum vyžadovali, respektive očekávali. Bylo pro ně nepřijatelné, aby, pokud se bude o smlouvě hlasovat, byli z procesu vyjmuti. Ze strachu z opakovaného „ne“ bylo ale použito poněkud alibistické řešení. Bylo vyhlášeno referendum předtím, než o smlouvě hlasoval parlament, a bylo pouze poradní. V případě, že by se veřejnost vyjádřila proti smlouvě, mohl být výsledek přehlasován v parlamentu, kde měli zastánci smlouvy nyní požadovanou pěti šestinovou většinu. Referendum, ač podle zákona nezávazné a pouze poradní, bylo ale fakticky politicky žádané a i díky vysoké účasti nikoliv právně, ale politicky zavazující.

18. května 1993 se druhého referenda o Smlouvě o EU s výjimkami určenými Edinburským kompromisem zúčastnilo 86,2 % Dánů a 56,8 % hlasujících se vyjádřilo pro přijetí Smlouvy⁴⁰. 86 % je i v Dánsku, které je typické pro svou tradičně vysokou volební účast velmi vysoké číslo. Z vysoké účasti se dají vyvodit dva závěry.

Zprvém, Dánové ukázali silnou zainteresovanost v problému. To, že se dostavili k referendu i podruhé, je jasným důkazem jejich zájmu. Neznechutilo je to, že hlasují o stejném tématu, znali význam svého rozhodnutí, uvědomovali si to, že je důležité. Zda ale věděli, jaké jsou rozdíly mezi prvním a druhým hlasováním, zda věděli, v čem je smlouva nyní jiná, je už obsahem další analýzy.

Zadruhé, tak vysoká účast dává hlasu veřejnosti velkou sílu a pro politiky je silně zavazující. Ačkoliv bude otázka legitimacy referenda analyzována později, z běžného racionálního pohledu je evidentní, že vysoká účast dává výsledkům referenda silnou legitimitu. To, že pouhá jedna desetina Dánů neprojevila zájem o osud Smlouvy, je silný argument pro respektování výsledku referenda.

---

⁴⁰ *Referenda* [online]. 2006 [cit. 2009-03-29]. Dostupný z WWW: <http://www.eu-oplysningen.dk/euo_en/dkeu/referenda/>.

2.5.1. Způsob vedení mediální kampaně

Mezi Edinburským jednáním a novým referendem uběhlo pouhých sedm měsíců. Za tak krátkou dobu bylo třeba lidi seznámit s tím, co se na summitu Evropské Rady vyjednálo: změny, výhody a nevýhody ve smlouvě.

Stejně jako u prvního referenda se vláda snažila o to, aby z informativní fáze kampaně nebyl nikdo vynechán. Opět nechala připravit šesnácistránkový informační materiál, který měla dostat do poštovní schránky každá dánská domácnost. Celkově bylo dokumentů rozdáno na dva a půl milionu. Dokument měl za cíl přístupnou formou seznámit znovu s obsahem smlouvy, tentokrát i s vyjednanými opt-outs a jejich praktickými důsledky.

Argumenty pro a proti samotné smlouvě už byly důkladně probrány před několika měsíci v kampani před prvním referendem, tudíž tentokrát se zkrácená kampaň zaměřila na nově vzniklé otázky. Mění Edinburská dohoda ve skutečnosti opravdu Maastrichtskou smlouvu, nebo bude nadcházející referendum o tomtéž? Co se s Dánskem a EU stane po případném dalším „ne“, jaké bude mít pro zemi důsledky? A mají Dáni vůbec na výběr, pokud chtějí zůstat součástí společenství? Odpovídá „Národní kompromis“ tomu, co Dánům na Maastrichtské smlouvě skutečně vadí? Dánská média začala předmětu referenda říkat Maastricht bez trnů („Maastricht without thorns“).

Vyjednané kompromisní opt-outs byly prezentovány jako obrovský úspěch a výhra dánské politické reprezentace a potažmo celé země. Sympatizanti smlouvy navíc tvrdili, že schválení Maastrichtu bez trnů je dánskou poslední šancí na plnohodnotné setrvání společenství. Hlavním argumentem bylo, že Společenství bylo k Dánsku velmi shovívavé a vstřícné a kdyby nepřijali „výhodnou nabídku“, mohlo by se velmi snadno stát, že by integrace mohla pokračovat bez Dánů.⁴¹

Argumenty proti vycházely právě z těch prosmluvních a snažily se jim odporovat. Tím hlavním bylo to, že nikdo nemůže Dánsko donutit Společenství opustit a tedy by odmítnutí Maastrichtu nezpůsobilo nucenou izolaci země nýbrž definitivní konec smlouvy, což by bylo ideálním řešením.

---

⁴¹ Svensson, Palle. The Danish Yes to Maastricht and Edinburgh. The EC Referendum of May 1993. Scandinavian political studies, 1994, vol. 17, no. 1, s.69-82, s.72

2.5.2. Postoje a názory veřejnosti před referendem

Jak je zřejmé, tak ve druhém referendu se Dánové vyjádřili pro přijetí smlouvy. To, kdo a proč změnil názor na Maastricht, zda způsobila změnu názoru spíše výměna vlády než vyjednané výjimky, bude rozebráno detailně v kapitole analyzující výsledky druhého referenda. Obsahem této kapitoly by měla být analýza toho, jaké nálady panovaly ve společnosti před druhým referendem, o co se Dánové nejvíce zajímali, jaké byly nejfrekventovanější otázky a jak Dánové „novou“ smlouvu vnímali.

Je třeba podotknout, že mezi Edinburským jednáním a novým referendem uběhlo velmi málo času a nabízí se proto otázka, nakolik Dány zasáhla mediální kampaň, nakolik byli informovaní o obsahu Edinburského kompromisu, o jeho důsledcích a o rozdílu mezi „starým“ a „novým“ Maastrichtem. Je extrémně náročné změnit názor veřejnosti, když už jim jednou byl prezentován jiný postoj, jiná interpretace problému.

Zatímco první referendum byl referendem o suverenitě země, nyní Dánové měli rozhodovat o osudu Smlouvy a o osudu Dánska ve Společenství. A politické strany se snažily našeptávat, že nyní už je určitě bezpečné dát smlouvě zelenou.

Průzkumy veřejného mínění před referendem byly hodně podobné těm původním z jara 1992. Týká se to jak názorů na to, jaké oblasti by měla evropská integrace zahrnovat, tak i to, jak rychle by měla postupovat, kolik oblastí jsou Dánové ochotní svěřit evropským institucím⁴².

Nabízí se proto vysvětlení, že většina Dánů své názory nijak neměnila, neohlíželi se na vyjednané změny, možná je ani neznali. Mysleli si, že zkrátka hlasují o tomtéž a tak hlasovali stejně. A jen ta malá menšina, která vnímala vyjednané změny, vlastně rozhodla. Toto tvrzení podporuje i průzkum zmíněný v článku v *Irish Times* z 15. května 1993⁴³. Podle něj pouhých 17 % Dánů vědělo alespoň obrysově, co je obsahem Edinburského kompromisu a pouhá 2 % byla schopná vyjmenovat všechny čtyři opt-outs.

Druhým vysvětlením by mohlo být, že se smlouvou souhlasili díky tomu, že už byla pod křídly nové vlády a že předchozí „ne“ bylo protestní. O tom už ale v kapitole srovnávající obě referenda.

---

⁴² Svensson, 1994, s. 69-82.

⁴³ MacCarthy, Clare. "Yes" message fails to make an impact. *Irish Times*. 13.5.1993, no. 43, s. 11.

Dostupný z WWW:

<<http://www.irishtimes.com/newspaper/archive/1993/0515/Pg011.html#Ar01102:57F9B45D29CE4CB9C34FE9DD4FDA56529A70>>.

2.5.3. Postoje jednotlivých parlamentních stran

Bylo nadevše jasné, že to byly prosmluvní polické strany, které prohrály první referendum. Naopak jeho vítězem byla malá opoziční Socialistická strana, jejíž poslanci byli v prvním referendu proti smlouvě a jejíž voliči sledovali názor své strany. Byli totiž důležitým činitelem, který převážil výsledek prvního referenda na stranu „ne“.

Po počátečním šoku ze zamítnutí Maastrichtské smlouvy se strany dohodly na takzvaném „národním kompromisu“.

Na „národním kompromisu“, ze kterého pak bezprostředně vychází Edinburský, se jako první dohodly strany, které netvořily tehdejší vládu. Na podzim 1992 se sešli představitelé Socialistické lidové strany, Sociální demokraté a Radikální liberálové a shodli se bez účasti koaličních stran na dokumentu „Dánsko v Evropě“, který byla vláda vzhledem k situaci víceméně nucena přijmout.

Jak už bylo řečeno, Edinburský kompromis, který přímo vycházel z národního kompromisu, byl dánskou politickou reprezentací prezentován jako jednoznačný úspěch a výhra. Z toho samozřejmě nejvíce těžily strany, které „národní kompromis“ vyjednaly. Socialisté a radikální liberálové prezentovali vyjednané opt-outs jako svůj úspěch, za svou výhru více než národní a jejich kampaň se stala proevropskou. Jediná strana, která odmítala smlouvu i v druhém referendu, byla radikálně pravicová Pokroková strana. Mezi ostatními stranami zastoupenými v parlamentu panoval široký konsenzus o tom, že smlouvu s vyjednanými podmínkami je třeba přijmout a že již není třeba se bát ztráty suverenity.

2.5.4. Analýza výsledků druhého referenda

Druhého referenda se zúčastnilo více než 86 % oprávněných voličů. Co naznačuje tak neobvykle vysoká volební účast? Dánové tedy nebyli znechucení opakováním stejné otázky, dokonce se přišli vyjádřit k osudu Maastrichtské smlouvy ještě ve větším počtu než poprvé. Průzkumy znalosti změn ve smlouvě sice napovídají, že si nebyli jistí rozdíly mezi první a druhou Smlouvou o EU, nicméně si evidentně byli vědomi své odpovědnosti.

Z hlediska toho, jak se voliči identifikovali s názorem své strany, nejhůře dopadly ty strany, které byly v první volbě proti a nyní pro. Jejich voliči z velké části setrvali na původním negativním postoji ke smlouvě. Tentokrát ale nešlo dozajista o protestní hlas, ale dalo by se mluvit spíše o konzistentním postoji voličů. Oni nevolili proti své straně ale nezávisle na ní. Znamená to, že druhá kampaň měla pouze minimální vliv na názor voličů, ti si názor udělali již během první, informativní kampaně a jen minimálně se nechali ovlivnit posunem, ke kterému došlo mezi prvním a druhým referendem, prakticky bez ohledu na to, jak byl pro zemi významný. Jejich postoje se sice zmírnily, na volebních výsledcích to bylo ale patrné jen minimálně.

Dánové si možná nebyli si jistí, zda vyjednané výjimky něco zásadně mění, přesto věděli, že alespoň pro „ted“ má země svou suverenitu zajištěnu, natolik důvěřovali médiím a politikům, kteří se je o tom snažili během kampaně přesvědčit. A malá dávka jistoty přesvědčila málo voličů, kteří ale tentokrát referendum rozhodli kladně. Nesmíme totiž zapomínat, že v tom první zvítězilo „ne“ jen o pár desítek tisíc hlasů, tentokrát už to bylo 7 %. Stále jednali podle svých úvah a nenechali se zmanipulovat pozitivní kampaní a jednoznačně prosmluvní politickou scénou. To svědčí o stabilitě chování občanů.

Ve vzduchu ale zůstává otázka informovaného souhlasu se smlouvou. Podle průzkumu citovaného v Irish Times se médiím a politikům nepodařilo vysvětlit objektivní obsah Edinburského kompromisu a jeho vlivu na Maastrichtskou smlouvu. Evidentně se ale oněm 7 % podařilo vysvětlit možná důležitější, subjektivní dopady dohody. Jak již bylo zmíněno v kapitole rozebírající jednotlivé výjimky, tak některé z nich (občanství, společná měna) měly pro Dány silné negativní konotace týkající se jejich suverenity. Obzvláště u výjimky týkající se občanství je jasně vidět, jak důležité je vnímání smlouvy, jak moc dokáže pocit, dojem, stereotypní vnímání. To, co Dánům na občanství vadilo, bylo čistě psychologického charakteru, evropské občanství pro Dány vlastně nic neměnilo, ani nijak neohrožovalo státní suverenitu. Přesto bylo vnímáno negativně.

Lze shrnout, že kampaň před druhým referendem byla úspěšná právě v této subjektivní rovině. Podařilo se Dány přesvědčit o bezpečnosti smlouvy, o tom, že se politické reprezentaci podařilo zajistit Dánsku suverenitu, o tom, že už se nemusí bát a to je to, co tentokrát referendum rozhodlo. Od Dánů to možná nebyl souhlas informovaný z hlediska obsahu smlouvy. Podařilo se je ale přesvědčit o významu smlouvy a

dopadech jejího přijetí či nepřijetí. Tedy nepodařilo se sice vést kampaň informativní, ale i tak byla úspěšná.

Názor na smlouvu změnilo od prvního referenda podle výsledků 6 % Dánů. Odpovídají tomu i průzkumy⁴⁴ – žádná ze sociálních skupin nezměnila nijak zásadně názor, stejně tak to bylo u věkových a socioekonomických skupin. Nikde se výsledky nelišily o více než 10 procentních bodů. Je proto parné, že nedošlo k žádným velkým zvratům. Zjednodušeně by se dalo říci, že ti, kteří byli pro Smlouvu v prvním referendu, na svém názoru setrvali a k nim se přidalo oněch zlomových 6 % z tábora „ne“. Nelze sice takto úplně paušalizovat, jistě by se našly výjimky. Dáni, kteří poprvé hlasovali pro a podruhé proti, ale podle všech průzkumů to byla jen zcela zanedbatelná skupina.

2.6. Srovnání obou referend ze všech tří výše uvedených hledisek

Po analýzách obou referend se pokusím odpovědět na ústřední otázku své práce. Bylo druhé referendum o Smlouvě o EU legitimní, obecněji byl způsob ratifikace Smlouvy o EU legitimní? Zde vycházím z jednoduché premisy, že je možné, aby byla vyhlášena dvě referenda, pokud je jejich téma odlišné nebo pokud se výrazně změnila situace v zemi.

Při svých úvahách vycházím z toho, že pokud by totiž smlouva i situace v Dánsku byly v době konání referend stejné, nebyl důvod vyhlášovat referendum s toutéž otázkou jako před několika měsíci. V odpovědi na tuto otázku mi pomohou analýzy obsahu vyjednaných změn ve smlouvě a vztah veřejnosti k ní. Důležité tu je to, podle čeho se Dánové rozhodovali. Pokud se totiž Dánové rozhodovali podle stejných faktorů a výsledek referenda byl odlišný, pak se dá předpokládat, že změnou smlouvy změnili názor na ni, a tedy bylo druhé referendum legitimní.

2.6.1. Změnilo se téma referenda?

Mezi referendy byl jeden zcela zásadní rozdíl, na který se ve většině analýz zapomíná a přitom je poměrně zajímavý vzhledem k legitimitě referend. Zatímco první referendum nařizovala ústava (nemělo potřebnou pěti šestinovou podporu parlamentu), druhé

---

⁴⁴ Data převzata ze Svensson, 1994, s. 69-82

referendum bylo čistě poradní s tím, že smlouva měla podporu parlamentu takovou, že by i bez referenda mohl smlouvu odhlasovat. Z toho by se dalo usoudit, že zatímco první referendum bylo právně závazné, tak druhé bylo spíše politicky motivované, a tedy by nemělo být pro voliče tak podstatné. Jejich hlas politiky k ničemu právně nezavazoval. Přitom ale účast byla ještě vyšší než u prvního referenda, tato hypotéza se v dánském případě tedy nepotvrdila. Naopak vysoká účast u poradního referenda signalizuje velký zájem o dané téma a zainteresovanost v předmětu referenda, a tedy v evropských otázkách.

Pro legitimitu referenda je to velmi zajímavý fakt. To, že Dánové i v druhém referendu projeví takový zájem o téma i přesto, že bylo nezávazné, mu dodává patřičnou váhu a dle mého názoru ho, i když ne právně, tak politicky částečně legitimizuje.

Zabýváme-li se tím, zda Dánové viděli jasně posun v obsahu smlouvy, zda vnímali obsah druhého referenda jako odlišný, pak je situace komplikovanější. Podle již zmíněného průzkumu jen malé procento (17 %) Dánů chápalo alespoň obecně obsah opt-outs a jaké přinesly změny do původní smlouvy.⁴⁵ To implicitně naznačuje, že Dánové neviděli mezi starou a novou Maastrichtskou smlouvou velký rozdíl, spíše šli hlasovat o tomtéž, pouze subjektivně přesvědčení o tom, že „druhá“ smlouva je bezpečnější. Nejspíše je to následek druhé, spíše přesvědčovací kampaně. V této se totiž mnohem více pracovalo se subjektivními prvky a méně se v ní dbalo o výklad smlouvy, o detailní rozbor jejího obsahu. Navíc, když už se mluvilo o obsahu smlouvy, zmiňovaly se jen nově vyjednané výjimky a už se zapomínalo na celek, na smysl smlouvy, její přínosy a následky pro EU jako celek. Lidé byli spíše přesvědčováni o tom, že vyjednané opt-outs jsou úspěchem dánského vyjednávání a že nepřijetím smlouvy riskují postavení země na evropské scéně.⁴⁶

Dánové většinou nevěděli, jaký rozdíl je mezi první a druhou Maastrichtskou smlouvou, neříká to ale, že šli ke stejnému referendu. Oni byli přesvědčení o tom, že smlouva je pro Dánsko nyní přijatelnější, neomezuje už suverenitu jejich země, a proto jí dali zelenou. Voliče tedy druhá kampaň ovlivnila, její emotivnější ladění potlačilo obsahovou stránku, ale ukázala se jako úspěšnější, než první informativní kampaň. K tomu se přidalo i to, že před druhým referendem prakticky neexistovala protismluvní

---

⁴⁵ MacCarthy, 1993, s.11

⁴⁶ Siune, Karen, Svensonnalle, Tonsgaard, O.: The European union: The Danes said no in 1992, but yes in 1993: How and why?. Electoral studies, 1994, Vol.13, No.2, 107-116, s.115

kampaň. Socialistická strana, která jako jediná dokázala před prvním referendem vést úspěšnou protismluvní kampaň, byla tentokrát pro přijetí smlouvy, aktivně se podílela na vyjednávání opt-outs, a tedy prezentovala druhou smlouvu jako svůj úspěch a prezentovala se jako tvůrce bezpečné, suverenity neomezující smlouvy.

Jediná strana, Pokroková, zůstávala sice v opozici ke smlouvě, ale vzhledem k tomu, že je to strana extrémně pravicová a spíše marginální, tak její kampaň prakticky neměla vliv na nikoho jiného, než na její voliče. Tam se skutečně výsledky mezi prvním a druhým referendem nezměnily a naprostá většina jejich voličů byla v obou referendech proti přijetí smlouvy.

Legitimita smlouvy tedy pravděpodobně nevychází z vědomí voličů o tom, že se téma změnilo, že hlasovali o něčem jiném, spíše je ovlivnila přesvědčovací kampaň. Zda téma referend bylo jiné a zda bylo tedy nové referendu legitimní, bude předmětem následujících odstavců. Je ale patrné, že voliči tuto otázku nebrali jako příliš podstatnou při samotném hlasování.

Jako stejné téma vnímaly druhé referendum strany, které setrvaly na svém protismluvním postoji – jednalo se především o Pokrokovou stranu a několik jedinců ze strany socialistické (strana jako celek ale svůj názor změnila).

Z obsahového hlediska byly zásahy do smlouvy zcela zásadní. Neúčast na třetím kole Hospodářské a měnové unie byla jedním z nejvýznamnějších, možná i nejvýznamnějším článkem smlouvy prohlubujícím evropskou integraci. Oproti ostatním výjimkám byla tato specifikována velmi konkrétně včetně časového harmonogramu a plánu na zavedení společné měny. Vzhledem k obsahu smlouvy tedy bylo nevstoupení do 3. fáze HMU bezesporu významným pozměněním smlouvy, v krajním případě by se dalo spekulovat i o tom, zda výjimka nešla proti duchu samotné smlouvy. Dánsko mělo už v původním znění smlouvy připravenou půdu pro tuto výjimku, bylo zde řečeno, že Dánsko bude mít možnost podrobit přijetí společné měny referendu vzhledem k tomu, že jí to nařizuje ústavní pořádek. Proto nejspíše nejde výjimka proti duchu smlouvy, ale je beze sporu její výraznou změnou a tedy můžeme říci, že druhé referendum bylo pořádáno o jiné smlouvě a tedy, i když to většina Dánů nevěděla, tak se téma referenda změnilo. Co se týče ostatních výjimek, tak ty samozřejmě měnily obsah smlouvy také, ale vzhledem k jejich nekonkrétnosti v plánech na jejich zavedení a v jejich náplni, není změna obsahu smlouvy natolik patrná. Není zde totiž definováno přesně, co zahrne

SZBP, ani jak bude naplňována spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí. To bylo upřesněno až pozdějšími smlouvami.⁴⁷

2.6.2. Změnila se situace v zemi mezi referendy?

Otázka stejné/jiné referendum byla první částí mé úvahy o jeho legitimitě. Druhou částí je pak otázka, zda, se změnila nějak situace v zemi mezi referendy, jak a co to způsobilo a co bylo příčinou? Pokud se nezměnila, pak je nutné položit si otázku, proč se tedy výsledek referenda změnil. Jak už bylo řečeno, tak obsah smlouvy se výrazně změnil, a tedy se konalo referendum na jiné téma, i když mnoho Dánů si obsahové změny neuvědomovalo.

Je obtížné hodnotit situaci v Evropě po prvním zamítavém referendu. Podle reakcí v médiích se ale zdá, že téma smlouvy o EU rezonovalo v Evropě mnohem více. Po prvním překvapení, kdy Dánové odmítli smlouvu i přesto, že průzkumy naznačovaly, že by její schválení mělo být bezproblémové, se členské státy mnohem více snažily nejen sledovat dánskou debatu o „Maastrichtu bez trnů“ a často se do ní i pokoušely zapojovat.

V Dánsku se mezi referendy změnila vláda. Nezdá se, ale že by tento fakt nějak výrazně posunul veřejné mínění směrem k souhlasu se smlouvou. I nová vláda byla prosmluvně orientovaná, nicméně názory Dánů setrvaly velmi podobné jako při prvním referendu i přesto, že tato vláda byla oblíbenější.⁴⁸ Podle průzkumů se nezdá, že by politická změna v zemi měla výrazný vliv na názory občanů Dánska, ti už měli svůj názor utvořený během první kampaně. Tedy podle mě se nezměnila nijak dramaticky situace, mezi referendy nahýbala zemí žádná společensky důležitá událost, která by mohla mýt na postoj ke smlouvě výraznější vliv.

Tedy jednoduše se dá shrnout, že konání druhého referenda ospravedlňují spíše obsahové změny ve smlouvě, než změna situace v zemi. Tím jsem odpověděla na první část otázky, a to premisu, že je možné uskutečnit druhé referendum, pokud se změní jeho téma. Situace se podle mého soudu nezměnila, respektive se podle dostupných

---

⁴⁷ Hořejšová, 2005, 170-171

⁴⁸ Siune, Karen, Svensonnalle, Tonsgaard, Olle. The European union: The Danes said no in 1992, but yes in 1993: How and why?. Electoral studies, 1994, Vol.13, No.2, 107-116, s. 111-112

průzkumů nezdá, že by nějakou změnu situace vnímala veřejnost, její názor zůstal více méně konzistentní.

2.7. Legitimita smluv vzhledem k ostatním signatářským zemím

Zásahy do smlouvy byly bez pochyby důležité a významné, a to jak pro Dánsko, obávající se o svou suverenitu, tak pro ostatní členské země, které smlouvu podepsaly. Zatímco výjimka týkající se evropského občanství prakticky smlouvu nezměnila, pak výjimka týkající se spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí ovlivňuje nejen Dánsko, ale i ostatní členy EU. Nepřijetí jednotné měny a odmítnutí společné obrany je rozhodnutím ovlivňujícím především Dánsko jako takové, komplikuje to postavení i vyjednávací pozici jemu samotnému. Je to volba Dánů a ostatní státy nijak neomezují a tedy v praxi nevyvolávají důvod, proč ji nerespektovat. Tedy z praktického hlediska tyto výjimky nenarušily aplikaci smlouvy v ostatních státech, a tedy pro ně její obsah nezměnily.

Problematická je ale výjimka týkající se (ne)spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí. Tady dánská opt-out komplikuje situaci všech členských zemí, i když cílem smlouvy bylo spolupráci v této oblasti zjednodušit.⁴⁹ Když ostatní státy přijímaly Smlouvu o EU, nemohly tušit, že se objeví tato dánská výjimka, hlasovali o smlouvě, ve které měli stejné podmínky všichni členové. Těžko by se obhajovala smlouva, kde má výjimečné postavení jediná země, a to ještě bez toho, aby o přijetí smlouvy mohly rozhodnout s přihlédnutím k tomuto specifiku. Zde je výrazným způsobem narušena legitimita samotné smlouvy vůči zainteresovaným zemím a potažmo i legitimita institucí z ní se odvíjejících.

Z právního hlediska je Smlouva o EU smlouvou mezinárodní a tedy se řídí Vídeňskou úmluvou o smluvním právu. Od toho se odvíjí způsob jejího přijímání. Mezinárodní smlouva musí být nejprve schválena a tím je její obsah zafixován, pak teprve se přejde k její ratifikaci zvoleným způsobem. Smlouvu svým podpisem schvaluje formální hlava exekutivy každé ze zúčastněných stran. Zde, jak je evidentní z preambule smlouvy, podepsaly smlouvu hlavy všech států Společenství, podepsaly ale smlouvu v původním znění. Smlouva byla zpravidla ratifikována volenými zástupci, parlamenty členských

---

⁴⁹ Hořejšová, 2005, s. 165

států. V Dánsku ale ústava velela, že pokud nezíská pěti šestinovou většinu parlamentu, musí být ratifikována občany. Ti ji ale ratifikovat odmítli. Proto Dánsko vzneslo proti smlouvě výhradu, ale až po schválení a zafixování textu smlouvy. Podle práva není jiný suverén nucen ani povinen přijmou jednostrannou změnu závazků, které již byly předtím zafixovány přijetím smlouvy (podpisem hlavami států) a tedy akceptovat výhradu⁵⁰. Problémem ale je, že státy přijaly výhradu až po ratifikaci smlouvy, a tedy schválily smlouvu v původním znění a pouze Dánsko ratifikovalo smlouvu v pozměněném znění. Tedy, i když státy v Edinburghu schválily opt-outs, a tedy dánské výhrady, tak už z právního hlediska nebylo možné smlouvu upravit, protože byla již v ostatních státech ratifikována, a tedy byl ukončen proces jejího přijímání. V platnost ale přitom vstoupila v pozměněném znění, což mezinárodní právo nedovoluje, a tedy to činí smlouvu neplatnou.

Článek 19 c Úmluvy říká, že nejsou povoleny výhrady, které jsou neslučitelné s předmětem a účelem smlouvy⁵¹. Byla by asi třeba hlubší analýza toho, zda jde některé z dánských opt-outs proti smyslu smlouvy. Jak jsem již uvedla výše, především výjimka týkající se spolupráce ve vnitřních věcech a justici je zásadní a jde proti smyslu smlouvy z praktického hlediska a podle článku 19 c je minimálně sporná z hlediska právního.

S tím souvisí i to, že podstatou mezinárodní smlouvy je její provádění všemi státy. Dánsko ale některá ustanovení smlouvy neprovádí i přesto, že se k tomu zavázalo. To je další z úskalí smlouvy, které ji činí spornou a napadnutelnou.⁵²

Zdá se tedy, že smlouva by byla z právního hlediska velmi snadno napadnutelná (nekladu si tu v žádném případě hodnotit, jak by byla stížnost vyhodnocena), pro státy byla ale evidentně tak důležitá, že zvolili „Maastricht za každou cenu“.

2.8. Co legitimizuje proces ratifikace Smlouvy o EU v Dánsku

Na základě předchozích zjištění je v závěru nutné shrnout, co tedy legitimizovalo konání druhého referenda, respektive co legitimizovalo jeho výsledky. Poté teprve je

---

⁵⁰ Potočný, Miroslav, Ondřej, Jan. *Mezinárodní právo veřejné : zvláštní část. 5. dopl. vyd.* Praha : C.H.Beck, 2006. ISBN 80-7179-536-4. Uzavírání mezinárodní smlouvy, s. 222-233.

⁵¹ Potočný, Ondřej, 2006, s. 222-233.

⁵² Potočný, Ondřej, 2006, s. 222-233.

možné určit, zda je hypotéza stanovená v úvodu práce správná nebo proč správná není a kde byla chyba při jejím stanovování.

Pokud tedy hledáme to, co legitimovalo způsob přijímání smlouvy, hledáme zdroje legitimacy na vstupech, zdroje, které legitimují samotný proces a instituce v něm zapojené.

Pro dánský případ je podstatné to, že pro ratifikaci tak náročné a komplikované smlouvy byla zvolena cesta referenda. První bylo vzhledem k dánské ústavě obligatorní, tady neměla politická reprezentace možnost volby. Druhé ale vůbec vyhlášeno nemuselo být. Smlouva měla dostatečnou podporu parlamentu a přesto se konalo. V Dánsku jsou totiž referenda o závažných státních otázkách politickou tradicí, Dánové je vyžadují a jsou silným a důležitým nástrojem legitimizace. Jednoduše řečeno, Dánové se snáze identifikují s výsledkem, pokud o něm rozhodli sami ve všelidovém hlasování. To je silný prvek legitimizace smlouvy uvnitř státu. A vysoká účast při obou referendech dává najevo nejen zájem o dané téma, ale také přidává výsledku referenda na váze. Ač právně pouze poradní, bylo tedy druhé referendum pro dánský parlament prakticky zavazující a bylo to skutečně referendum, které o ratifikaci smlouvy rozhodovalo.

To, že byla první kampaň vedena výrazně jako informativní, přineslo další důležitý prvek legitimizace dánského rozhodnutí. Dánové vyjadřovali v prvním referendu svůj názor s tím, že měli o smlouvě dostatek informací a vytvořili si tak názor na základě racionální úvahy a rozhodnutí, což je důležité. Chápali totiž, o čem hlasují, a to dává institutu referenda velkou váhu.

Problém ale nastává právě u druhého, sporného referenda. Jak už bylo řečeno, dle mého názoru se velmi výrazně změnil Edinburským kompromisem obsah smlouvy, a proto bylo oprávněné požadovat konání druhého referenda. Problém je, že tady už nebyli Dánové tolik informovaní o obsahu kompromisu a nerozhodovali se tak na základě argumentů, ale pocitů. Navíc nepřispělo k objektivitě kampaně ani to, že byly téměř všechny politické strany na straně smlouvy, a tedy neexistovala vyváženost názorů. V médiích naprosto převažovalo „ano“ a prostor pro „ne“ byl naprosto zanedbatelný. To rozhodně na legitimitě výsledkům referenda nepřidává. Jediné, co tuto téměř manipulaci s voliči ospravedlňuje, je fakt, že Dánů se druhá, přesvědčovací a silně politická kampaň příliš nedotkla a zůstali názorově velmi konzistentní. Rozhodně ale tento postup neposílil legitimitu smlouvy navenek, směrem k ostatním členským zemím. Staví totiž do špatného světla referendum jako způsob legitimizace evropských institucí jako takový, protože znevažuje způsob rozhodování občanů. Kvalifikovaně rozhodovat může

jedině ten, kdo má relevantní informace a ty Dánové podle průzkumů měli pouze v prvním referendu.

Nicméně je tu legitimní snaha posunout rozhodnutí blíže občanům, což naopak minimálně uvnitř země smlouvě na legitimitě přidává. Nepotvrdilo se tu také, že by Dánové referendum pojímali jako hlasování o důvěře vládě. Pravděpodobně první ne v referendu nebylo protestním „ne“, kterým by chtěli změnu politické reprezentace, jak tomu bylo v případě referend o Ústavní smlouvě ve Francii a Nizozemí.⁵³ To, že hlasovali opravdu o tématu bez ohledu na politickou situaci a navíc ne navzdory, ale nezávisle na názoru svých politických stran, dává dánskému rozhodnutí opět o něco větší oprávněnost.

To, že se změnil výsledek druhého referenda, také samo o sobě legitimizuje proces, který vedl ke schválení smlouvy. Změna názoru totiž znamená, že jednoduše „druhý pokus“ nebyl zbytečný a že zde skutečně proběhl názorový posun, který se do rozhodnutí promítnul.

To jsou všechno faktory, které smlouvu pomohly legitimizovat na vstupech, i když byl proces schvalování evidentně sporný a napadnutelný. Pro shrnutí byly nejpodstatnějšími faktory participace občanů, vysoká účast při obou referendech, změna obsahu smlouvy, informovanost o obsahu smlouvy (první referendum), změna výsledku referenda jako taková a imunita vůči mediálnímu tlaku druhé kampaně.

Je ale nutné podívat se na to, zda existují ještě další faktory, které smlouvu legitimizují a které nemůžeme hledat na vstupech. Podstatnou roli v procesu hrály členské státy a je proto záhodno podívat se, nakolik by se dala legitimita smlouvy odvodit od nich, respektive především, na to, jakou roli hrály názory samotného Dánska na podobu smlouvy. Zde budou klíčem právě vyjednané opt-outs. Výjimky totiž dávají jasně najevo dánskou nechuť k omezení vlivu členských států v celoevropském rozhodování, nechuť k tomu, že EU bude mít možnost zasahovat do vnitřních věcí států. Chtějí, aby nikdo nemohl zasahovat do vnitřních záležitostí států a stejně tak oni nevyžadují možnost zasahovat do záležitostí jiných členských států. Dánům evidentně stačí legitimita institucí a rozhodnutí odvozená od legitimacy členských států. A s tím mimo jiné souvisí i dánská nechuť k hlubší politické integraci.

---

⁵³ Siune, Svensonn, Tonsgaard, 1994, s.112

Poslední zmíněný zdroj legitimacy, legitimita na výstupech, a její roli v procesu schvalování Maastrichtské smlouvy budu analyzovat záměrně jako poslední. Dánové byli od počátku nakloněni EU jako ekonomickému spolku přinášejícímu státu benefity bez nutnosti přesunutí státní suverenity na evropskou úroveň. EU byla z jejich hlediska efektivním spolkem, který je dobrý a výhodný právě díky ekonomickým výsledkům. Tedy z dánského hlediska je EU legitimní především a hlavně z hlediska výstupů, efektů společenství.

Z právního hlediska byl postup při schvalování Smlouvy o EU minimálně sporný a poměrně snadno napadnutelný jakýmkoliv signatářským státem. Zde byla legitimita procesu přijímání smlouvy velmi výrazným způsobem narušena. Přesto signatářské země proti způsobu schvalování smlouvy v Dánsku neprotestovaly a nesnažily se ho napadnout, což se z právního hlediska nabízelo. Naopak schválením Edinburského kompromisu vyšly představám dánské reprezentace maximálně vstříc a s výjimkami souhlasily. Tady je jasně patrné, že smlouva pro ně byla natolik podstatná, že byly ochotny pominout nejen právní nedostatky procesu schvalování, tak i samotný fakt, že Dánsko podepsalo smlouvu, která dává jasně výhradní postavení jednomu ze států a nestaví tak rovné podmínky pro všechny zúčastněné strany. Pro EU bylo zkrátka nejpodstatnější, aby smlouva vstoupila v platnost, aby přinášela žádané výsledky a všichni byli proto ochotní zapomenout na nutnost legitimacy na vstupech - způsob přijímání smlouvy, na dodržování demokratických procedur, které vedou k legitimizaci evropských institucí. Tím, že proti druhému dánskému referendu a Edinburskému kompromisu neprotestovaly, daly vlastně implicitně souhlas s jeho podobou.

Tedy ve vztahu k ostatním členským zemím byla legitimita na vstupech zanedbána vzhledem k tomu, že byla extrémně žádaná a měla tak podporu na výstupech. Ve vztahu k Dánsku samotnému je ověření hypotézy komplikovanější. Zde existovaly faktory legitimizující konání druhého referenda (participace občanů, vysoká účast při obou referendech, změna obsahu smlouvy, informovanost o obsahu smlouvy před 1. referendem, změna výsledku referenda jako taková, imunita vůči mediálnímu tlaku druhé kampaně), zároveň zůstává sporné, zda jsou dostatečné pro legitimizaci smlouvy a institucí z ní vzešlých.

Už bylo řečeno, že z právního hlediska byl způsob přijímání smlouvy velmi sporný a proto je i sama smlouva jen stěží legitimní. Dle mého názoru lze říci, že existovaly uvnitř Dánska faktory, které ji legitimizovaly, přesto by asi byly nedostatečné, kdyby k její legitimitě nepřispívala legitimizace na výstupech a potažmo vůle jednotlivých

Bakalářská práce Legitimita dánských referend o Smlouvě o Evropské unii

členských států. Proto si myslím, že z hlediska legitimacy na vstupech je způsob schvalování smlouvy i sama smlouva nelegitimní.

Závěr

Práce přinesla mnoho odpovědí na otázky stanovené jak v úvodu, tak i na otázky pokládané během samotné analýzy. Přesto nejsou závěry práce jednoznačné. Potvrdila se hypotéza, že legitimita na vstupech nebyla vzhledem k ostatním členským státům příliš respektovaná a smlouva byla legitimizována na výstupech. Členské státy totiž daly jakýsi tichý souhlas s problematickým ratifikačním postupem vzhledem k tomu, že chtěly, aby byla smlouva schválena. Zde tedy byl jeden zdroj legitimacy narušen, téměř až vyprázdněn.

O poznání nejasnější je platnost hypotézy vzhledem k samotnému Dánsku. I zde platí, že smlouva je na výstupech beze sporu hodnocena jako legitimní, problém je ale se vstupy. K legitimizaci přispěl způsob vedení první kampaně, její informativnost. Tak Dánové získali dostatek informací pro informovanou odpověď na otázku, zda přijmout nebo nepřijmout. Tedy tento faktor přispěl k legitimizaci smlouvy. Stejně tak vysoká volební účast v obou referendech dala jasné najevo zájem o otázku Smlouvy o EU a dala tak výsledkům referenda velkou váhu. Analýza obsahu smlouvy a opt-outs mi pak dala odpověď na to, zda bylo jiné téma druhého referenda, podle mé analýzy bylo proto oprávněné konání druhého referenda. Odpověď na to, zda se změnila situace v zemi mezi oběma referendy, je, že se situace nezměnila, pouze téma bylo jiné.

Existují tedy faktory, které vedly k legitimizaci procesu, jakým byla v Dánsku smlouva přijata, bohužel ale nejsou natolik jasné a přesvědčivé, aby dokázaly odpovědět na to, zda byl proces legitimní jako celek. Tedy moji hypotézu, že legitimita na vstupech byla zanedbána vzhledem k tomu, že smlouvy měla silnou podporu na výstupech, nemohu zcela přesvědčivě ani potvrdit, ani vyvrátit. Legitimita nebyla zanedbána zcela, ale byly zde prvky, které ji silně narušovaly.

Celkový rozsah textu:

Počet slov: 14 389

Počet znaků bez mezer: 81 710

Počet znaků s mezerami: 95 989

Použitá literatura

a) neperiodická

Caramani, Daniele. Elections in Western Europe 1815-1996. 1st edition. Houndmills : Palgrave Macmillan , 2000. 1120 s. Societies of Europe. ISBN 9780333771112.

Geist, Bohumil. Sociologický slovník. Praha : Victoria publishing, a.s., 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.

Kaid, Linda Lee. Handbook of political communication research. 2nd rev. edition. Routledge : Lawrence Erlbaum Associates, 2004. 541 s. ISBN 0-8058-3774-4.

König, Petr, Lacina, Lubor, Přenosil, Jan. Učebnice evropské integrace. 1. vyd. Brno : Barrister & Principal, 2006. 416 s. ISBN 80-7364-022-8.

Laursen, Finn, Vanhoonacker, Sophie. The ratification of the Maastricht treaty : Issues, debates and future implications. [s.l.] : Martinus Nijhoff Publishers, 1994. 543 s. ISBN 0792331257.

Potočný, Miroslav, Ondřej, Jan. Mezinárodní právo veřejné : zvláštní část. 5. dopl. vyd. Praha : C.H.Beck, 2006. ISBN 80-7179-536-4. Uzavírání mezinárodní smlouvy.

b) Perodická

Binzer Hobolt, Sara. How parties affect vote choice in european integration referendums. Party Politics. 2006, vol. 12, no. 5, s. 623-647.

Bufacchi, Vittorio. Is European Union politically legitimate?. History of European Ideas. 1994, vol. 19, no. 1-3, s. 229-235.

Eriksen, Erik Odvar, Fossum, John Erik. Europe in Search of Legitimacy : Strategies of Legitimation Assessed. International Political Science Review. 2004, vol. 25, no. 4, s. 435-459.

Franklin, Mark N. Learning from the Danish Case: A Comment on Palle Svensson's Critique of the Franklin Thesis, European Journal of Political Research, 2002, no.41, s.451-457.

Franklin, Mark, Marsh, Michael, McLaren, Lauren. Uncorking the bottle : Popular opposition to European Unification in the Wake of Maastricht. Journal of Common Market Studies. 1994, vol. 32, no. 4, s. 455-472.

Franklin, Mark, Marsh, Michael, Wlezien, Christopher. Attitudes towards Europe and Referendum Votes: A Response to Siune and Svensson. Electoral Studies, 1994, Vol. 13, No.2, s.117-21.

Höreth, Marcus. No Way out for the Beast? The Unsolved Legitimacy Problem of European Governance, *Journal of European Public Policy*, 1999, Vol.6, No. 2, s.249–268.

Hořejšová, Tereza. Dánské výjimky ve světle evropské ústavní smlouvy. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2005, roč. 13, č. 7, s. 167-184. Dostupný z WWW:http://www.nros.cz/programy-nros/fond-cerych/backend_fond_cerych/download/tereza_horejsova.pdf, s.8

Hug, Simon, Sciarini, Pascal. Referendums on European Integration: Do Institutions Matter in the Voter's Decision?. *Comparative Political Studies*, 2000, vol. 33, no.33. s.3–36.

Christin, Thomas, Hug, Simon. Referendums and Citizen Support for European Integration. *Comparative Political Studies*. 2002, vol. 35, no. 5, s. 586-617.

Justensen, Mogens K. The Social Choice of EU Treaties, *European union politics*, 2007, vol. 4, no.8, s.537–553.

Katz, Richard S. Models of Democracy: Elite Attitudes and the Democratic Deficit in the European Union, *European Union Politics*, 2001, vol. 2, no. 1, s. 53–79.

König, Thomas, Hug, Simon. Ratifying Maastricht : Parliamentary Votes on International Treaties and Theoretical Solution Concepts. *European Union Politics*. 2000, vol. 1, no. 1, s. 93-124.

Kratochwil, Friedrich. On Legitimacy. *International Relations*. 2006, is. 20, s. 302-308, Lachmann, Per. The treaty of Maasticht vs. the danish Constitution. *Nordic Journal of International Law*. 1998, no. 67, s. 365-368.

Lord, Christopher, Beetham, David, Legitimizing the EU: Is there a "Post-parliamentary Basis" for its Legitimation?. *Journal of Common Market Studies*, 2001, Vol. 39, No. 3, s. 443–62.

Lord, Christopher, Magnette, Paul. E Pluribus Unum? Creative Disagreement about Legitimacy in the EU. *Journal of Common Market Studies*, 2004, Vol. 42, No. 1, s.183-202.

MacCarthy, Clare. "Yes" message fails to make an impact. *Irish Times*. 13.5.1993, no. 43. Dostupný z WWW:
<<http://www.irishtimes.com/newspaper/archive/1993/0515/Pg011.html#Ar01102:57F9B45D29CE4CB9C34FE9DD4FDA56529A70>>.

Risse, Thomas, Kleine, Mareike. Assessing the Legitimacy of the EU's Treaty Revision Methods. *Journal of Common Market Studies*. 2007, vol. 45, no. 1, s. 69-80.

Sciarini, Pascal, Lithaug, Ola. Single Cases or a Unique Pair? The Swiss and Norwegian "No" to Europe. *Journal of Common Market Studies*. 1997, vol. 35, no. 3, s. 407-438.

Schneider, Gerald, Weitsman, Patricia A. The Punishment Trap : Integration Referendums as Popularity Contests. Comparative Political Studies. 1996, vol. 28, no. 4, s. 582-607.

Siune, Karen, Svensonn Palle, Tonsgaard, Olle. The European union: The Danes said no in 1992, but yes in 1993: How and why?. Electoral studies, 1994, Vol.13, No.2, 107-116.

Siune, Karen, Svensson, Palle. The Danes and the Maastricht Treaty: The Danish EC Referendum of June 1992, Electoral Studies, 1993, Vol.12, No.12, s. 99–111.

Siune, Karen. The Danes said NO to the Maastricht Treaty. The Danish EC Referendum of June 1992, Scandinavian Political Studies, 1993, vol. 16, no. 1, s. 93-103.

Strauss, David A. Legitimacy and Obedience - Reply. Harvard Law Review. 2005, vol. 118, no. 4, s. 1854-1866.

Svensosn, Palle. The Danish Yes to Maastricht and Edinburgh. The EC Referendum of May 1993. Scandinavian political studies, 1994, vol. 17, no. 1, s.69-82.

Svensson, Palle. Five Danish Referendums on the European Community and European union: A Critical Assessment of the Franklin Thesis. European Journal of Political Research, 2002, no.41, s.733–50.

Waskan, Jonathan. De Facto Legitimacy and Popular Will. Social Theory and Practice. 1998, vol. 24, no. 1, s. 25-56.

c) dokumenty

Eurobarometr : Public opinion in the European Community. Brussels : [s.n.], No. 37, 1992. 67 s. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb37/eb37_en.htm>.

Eurobarometr : Public opinion in the European Community. Brussels : [s.n.], No. 38, 1992. 86 s. Dostupný z WWW: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb38/eb38_en.htm

Eurobarometr : Public opinion in the European Community. Brussels : [s.n.], No. 39, 1993. 90 s. Dostupný z WWW: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb39/eb39_en.htm

Smlouva o Evropské unii : původní znění.1992. vyd. [s.l.] : [s.n.], 1992. 136 s. Dostupný z WWW: <<http://www.euroskop.cz/196/sekce/zakladni-smlouvy-spolecenstvi-a-jejich-novelizace/>>.

The Constitutional act of Denmark [online], 1994. 1994. Dostupný z WWW: <<http://www.folketinget.dk/pdf/constitution.pdf>>.

d) internet

Elections to the Danish Folketing : Results Lookup [online]. 2005-2008 , April 9, 2008. Dostupný z WWW: <<http://electionresources.org/dk/folketing.php?election=1990>>.

Referenda [online]. 2006. Dostupný z WWW: <http://www.eu-oplysningen.dk/euo_en/dkeu/referenda/>.

Summary

The main goal of the thesis is to evaluate the Danish ratification process of the Treaty on European Union in terms of legitimacy. The main question of the thesis that I intended to answer was simple: Were the two Danish referendums on the treaty politically legitimate and what contributed to their legitimization and to the legitimization of their outcomes? Using the analysis of the referendum, the campaigns, the opinions of political parties, opinion polls, the Danish constitution and the Edinburgh compromise, I found out that some factors helped legitimize the process of ratification in Denmark. An informative and profound campaign before the first referendum, a high turnout in both referendums, the participation of the Danish people, a change in the content of the treaty and resistance against media pressure were the main legitimizing factors. But they are not strong enough to answer the question whether the process as a whole and its outcome (EU institutions) were legitimate.